

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Hej, käre besökare!
Västgötabygdens förstasida finns på nästa sida!

Tycker du att tidskriften är läsvärd rekommenderas att du satsar på en tidningsprenumeration!

Vid 1 ex. kostar 1-årsabonnemang 150:-

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista) rabatteras priset till 130:- / ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 VARA, Fax: 0512-33942, E-post:vasterg.hembygdsf@telia.com

Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands Hembygdsförbunds bankgiro 378-5383.

PS! Tips till föreningar etc. Ge en prenumeration till föreningarnas hela styrelse, alla trotjänare, skolor, äldreboende och inte minst läkar- och tandläkarmottagningar m.fl !

Det kommer att uppskattas!

Västgötabygdens redaktionskommitté

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 1

Årgång 72

2017

Västgötarösten som blev ett Västgötalejon – radiomannen Claes Astin, som fick Västergötlands Hembygdsförbunds utmärkelse Västgötalejonet vid Tångamässan i Vårgårda i september 2016. Här intervjuar han Nils Ekman vid nyinvigningen av en smedja i Våring 2007. Foto: Monika Moberg

Folkskolan fyller 175 år

Sidan 6 – 10

Profilen - Claes Astin

sidan 16 – 18

Hänt på bögda ...

sidan 22 – 25

Foto:
Copyright
Kungahuset.se

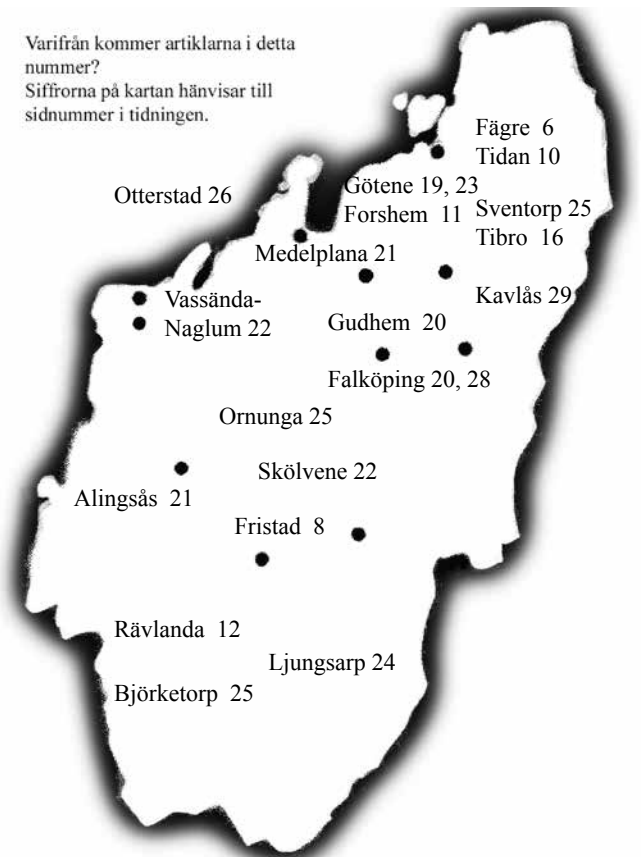
HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds
beskyddarinna

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 72
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2017 150:-

Vari från kommer artiklarna i detta
nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till
sidnummer i tidningen.

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Västgötabygdens redaktion	4
Tankar i tiden – Ann-Britt Boman	5
Folkskolan 175 år	6
Folkskolan ur ett Fristadsperspektiv	8
Skolprojekt i Vallby Sörgården	10
Nedlagda torp i Forshems socken	11
Doktor Brand, fattigdoktorn	12
Utmärkelser 2015–2016	15
Profilen Claes Astin	16
Mulens marker	19
Årsstämman i Falköping	20
Trestenslöftet i Medelplana	21
Hänt på bögda	22
Introduktion till Torsten i Torpet	26
Torsten i Torpet	27
Springchasen som blev poet	28
Kärlek på Kavlås	29
Läsvärt i korthet	30
Redaktionen	31
Hembygdens År 2016	32

Redaktör och ansvarig utgivare:

Monika Moberg, Norra Bergvägen 16 B, 541 32 Skövde.
Tel: 070 64 25 670. E-post: redvastgotab@gmail.com
Tryck: Princo Rydins Tryckeri AB, Vårgårda.
Sex nummer per år med utgivning i slutet av februari, april,
juni, augusti, oktober och november.
Manus senast: 10/1, 10/3, 10/5, 10/7, 10/9 och 10/10.
ISSN 0346-4954 www.hembygd.se/vastergotland

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen jobbar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på tio personer som träffas ett par, tre gånger per år och har samråd om innehållet. Ur den gruppen är vi tre (se sidan 31) som har det direkta ansvaret att det kommer ut sex nr av Västgötabygden per år.

Vill du prenumerera eller har en adressförändring, ring till Eva Mann, telefon 0512-105 50, kontorstid på torsdagar 9–15 eller e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com
I det här numret är vi 26 skribenter och fotografer som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör det för att glädja andra och oss själva.

Ordförande har ordet

Aterigen ett nytt år, även om det känns som vi är långt ifrån klara med det föregående. Nåväl, vi har att betrakta föregående år med en titt i backspegeln och fundera omkring vad som hände. Men inte bara det, föreningslivet inom hembygdsrörelsen har också att ta ställning till framtiden.

Det är kulturarvet i ett nötskal – att ta lärdom av vad som hänt för att forma framtiden!

Hembygdsrörelsens första 100 år har passerat och vad händer under nästa 100-årsperiod?

Det lär stå skrivet i stjärnorna, men vi hoppas att kommande generationer finner en mening i att värna om kulturarvet och att verka för att hembygden kan bestå samt vara ett gott alternativ att leva i och för. Just att ”leva för” sköter sig inte självt, det fordras ideella insatser av oss själva som medborgare i civilsamhället för att vi ska ha det trivsamt. Troligen hembygdsrörelsens viktigaste roll för framtiden?

SHF, Sveriges Hembygdsförbund, är inte att betrakta isolerat som kansliet i Stockholm! SHF är alla vi i de 26 regionala förbunden och i

de ca 2050 föreningarna runt om i landet. Det är vi som tillsammans med kansliet utgör ”hembygdsrörelsen”.

Jag hoppas att alla föreningar observerat att det pågår ett jobb med Vision 2030? Hoppas också att alla föreningar har gjort sina röster hörda och lämnat sina åsikter för att få ett innovativt innehåll i kommande visionstext. Under våren ska ett färdigt förslag tas fram och planeras komma till beslut på riksstämman i maj.

Ett stort arbete har pågått en tid med ett Kulturmiljöprogram, avsett att vara till stöd och hjälp framöver i föreningsarbetet. Även det kommer att beslutas vid riksstämman.

År 2017 är ännu ett bemerkelseår som SHF engagerar sig i. Folkskolan i Sverige firar 175-årsjubileum. En vädjan till alla föreningar är att ni håller uppsikt efter information på hemsidor och nyhetsbrev! Det blir inte någon liknande manifestation likt rörelsens eget 100-årsjubileum, men utställningar och aktiviteter planeras.

Vad händer eller pågår på den regionala fronten?

För HembygdVästs del, (de fyra förbunden tillsammans med NAV), fortsätter kontakterna först och främst med

de offentliga som VGR, Västarvet och länsstyrelserna. Det som ligger föreningarna närmast är de kommunala kontakterna. Tyvärr, är det där vi har störst bekymmer att etablera bra samarbete. Det ska klart sägas att det är väldigt olika, ingen kommun är den andra lik. Civilsamhället

och hembygdsrörelsen har mycket att erbjuda. Kommunerna borde vara betydligt mer lyhörda och angelägna att etablera samarbete och samverkan än hittills. Ett projektarbete planeras för att försöka hitta bra lösningar.

För vårt eget förbunds (VHF) del då?

Är det läge att luta sig tillbaka och tycka att allt är frid och fröjd inför verksamheten det kommande året? Nej, vill åtminstone jag säga!

Som alla märkt kallade vi inte till höstmöten 2016! Orsaken var främst att vi inte samlat tillräckligt många föreningar eller deltagare tidigare för att fortsätta på samma sätt. Just nu pågår istället ett arbete för att på annat sätt mötas och förkorta avståndet mellan förbund och föreningar. Det är angeläget att både

föra ut information från förbundet och inte minst att få tillbaka kritik, önskemål, tips och allehanda funderingar kring hembygdsrörelsens roll i civilsamhället.

En vädjan från mig, hoppas också det är alla föreningars åsikt, är att ni jobbar för att alla runt om i bygderna sluter upp kring föreningen. Prata med grannarna, alla bekanta och försök få med dem i era verksamheter. Det är betydelsefullt att hålla hembygdsrörelsen levande och värdefull. Att alla erbjuds och får del i gemenskapen med övriga i bygden på ett otvunget och lätttsamt sätt är grunden för bygdens nytillkomna att få del av historien i området.

En vädjan till er alla – hjälp till att hålla hembygdsrörelsen levande!

Sköt om er, våren är på väg!

Jan-Olof Berglund

Förbundsordförande

Redaktionen ...

Nytt år innebär förändringar i Västgötabygdens redaktion. Ny redaktör och ansvarig utgivare är undertecknad. Kvar i redaktionsgruppen är Ann-Britt Boman och Hans Menzing.

Ett stort tack till Leif

Ett stort tack till Leif Brunnegård, vår avgående redaktör. Han har utfört ett enormt fint arbete, men han kommer att vara kvar i den stora redaktionskommittén.

Vem är jag?

Född i Göteborg förvisso men jag kom tidigt till släkten i Vadsbo. Huvuddelen av min skoltid tillbringade jag i Mariestad, dit jag tog mig om morgnarna via stambanetåg med byte i Moholm, där jag antrade Måsa-Maja (rälsbussen) för vidare färd till skolan.

Min första ”uppsats” skrev jag på höstterminen i ettan. En kärlekshistoria om min fröken Margareta i Stångs skola som skulle gifta sig med en lärarkollega.

Fröken tyckte att den var så rolig att hon inte kunde låta bli att berätta för handlarfrun nästgårds. Där fick mormor förskräckt höra om mina bravader och jag fick lov att dämpa mina författarambitioner i fortsättningen.

Redan som femåring visste jag vad jag skulle ägna mig åt. Om jag inte fått något ”riktigt” jobb vid 40 års ålder så skulle jag bli författare. På sätt och vis blev det väl något åt det hållet.

Media

Senare i livet började jag arbeta på kontor. Först på Pentaverken i Skövde och sedan fortsatte det på olika industriföretag. Jag tävlade i litterärt skrivande och arbetade samtidigt som frilans i lokaltidningar och fackpress.

Under 1970-talet läste jag bland annat in enstaka ämnen på Göteborgs universitet och högskolan i Skövde. Samtidigt tog jag hand om fyra barn och hushållet.

Mellan åren 1991–2011 drev jag ett eget företag inom mediabranschen. Jag ägnade mig framförallt åt redigering, journalistik och fotografering. Arbetade

med tidningsuppdrag åt företag, Svenska kyrkan och föreningslivet.

Sedan 1996 redigerar jag Billingsbygden, som ges ut av Skövde Hembygds-krets. Jag har intresserat mig för hembygdsfrågor sedan 1960-talet. Föreningsuppdrag har det blivit många under åren. Det började med Hem och skola under 1970-talet. Även där redigerade jag ett blad – Länsuglan, som gavs ut av Skaraborgs läns Hem och Skola-distrikt. Släktforskning är ett intresse sedan många år, och mina rötter finns i Västergötland från Göteborg i söder till Hova i norr. Därtill anor i Dalsland, Värmland och Östergötland. Men Västergötland är närmast.

I Skrivarklubben Pennan är jag allt-i-allo. Pennan är medlem i föreningen Liv i Sverige – en förening för självbiografiskt berättande. Jag är även Liv i Sveriges lokalombud för Västergötland.

Tramcykelpristagare

År 2006 blev jag utsedd till Årets Tramcykelpristagare av föreningen Liv i Sverige. Tramcykeln i detta fall har inget med cykling att göra utan mer med kulturkämpar.

Författaren Göran Palm avslutar sin motivering: ” ... Som litteraturfrämjare är Monika Moberg samtidigt klar över att läsande och skrivande hänger ihop och stimulerar varandra.

För henne är det lika naturligt att tala sig varm för erkända författare som Ann Tyler som att locka vanliga läsare att uttrycka sig i skrift eller att våga berätta inför publik. Monika Moberg är kort sagt en hederspristagare i Liv i Sveriges anda ...”

År 2014 fick jag ta emot Skövde kommuns kulturstipendium (honorär), som ges ut till konstnärens och förre konsthallsintendenten Lennart Wilkmars minne. Det känns särskilt roligt, då Lennart och Anja Wilkmar under många år var mina grannar i Sventorp.

Monika Moberg

Blommor till Leif och Eva

Styrelsens julföreläsning i Nossebro

Då avtackades dels Leif Brunnegård, dels Eva Mann av ordföranden Jan-Olof Berglund med varma ord och blommor för berömvärdt arbete för VHF. Leif för Västgötabygden och Eva uppmärksammades för att hon jobbat på vårt kansli i 25 år. I nästa nummer av Västgötabygden publiceras en intervju med Eva.

Tankar i tiden ...

Under år 2016 har hembygdsrörelsen firat 100-årsjubileum men också blickat framåt. Vilka är visionerna för framtiden? Och det är nog just så som vi ska arbeta. Vi ska ha med oss erfarenheter och kunskaper, använda dem där vi är och se hur vi kan anpassa dem till framtidens krav och förhållanden – blicka bakåt, lev i nuet och ha visioner för framtiden! Då får vi ett helhetsperspektiv, och vi får meningsfullhet och sammanhang i livet. Vad vi behöver är just helheten i en splittrad värld.

Det talas inom psykologin om att människor har behov av Kasam. Det står för hanterbarhet, begriplighet och meningsfullhet och gör oss mer motståndskraftiga mot stress. Om vi kan hantera livet omkring oss och ser att vi har resurser att hantera det, ger det oss tillfredsställelse. Hembygdsföreningarna är ofta ett nätverk i den egna omgivningen och skapar identitet för bygden. Tillsammans i en gemenskap kan man visa på och bevara byggnader och kulturminnen som skapar eller bidrar till identiteten. Vi kan skapa tillfällen att mötas och ha trevligt tillsammans.

Människor utträttar något med egna resurser. Försöket att kartlägga det ideella arbetet i tid visade, hur många som är involverade i detta. Hembygdsrörelsen är ju en av Sveriges största folkrörelser, och historien har visat, vilken betydelse folkrörelserna har haft i landet.

Begriplighet är en stor faktor för att ha ett bra liv, och den lokala historien ger just begriplighet åt vad som hänt och vad som händer. Vi får perspektivet bakåt och ser hur tidigare generationer levde och kan jämföra med vår egen tillvaro. Då kommer även tankarna och funderingarna inför framtiden.

Meningsfullheten innebär att vi försöker få vårt liv att hänga ihop. De existentiella tankarna om livets mening vill vi kanske gärna slå bort, men de finns där i alla fall. Ett helhetsperspektiv bakåt och framåt ger sammanhang. Vi blir länkar i en kedja. Många släktled har levt före oss och kommer förhoppningsvis också efter oss. Vad lämnar vi efter oss åt dem? Där kan hembygdsrörelsen samverka med de ansträngningar som görs för att skapa ett samhälle som inte slösar med jordens resurser. Släktleden före oss levde på ett jordklot, men vi behöver fler för att tillfredsställa de behov som skapas.

Hembygdsrörelsen är bra för människan och för vår jord. Låt oss bidra med det vi kan!

Ann-Britt Boman

Visste du att:

- * Drygt 220 hembygdsföreningar är anslutna till Västergötlands Hembygdsförbund (VHF)
- * Med närmare 40 000 medlemmar
- * Förening med högst medlemsantal är Gudhemsbygdens Hembygdsförening med drygt 800 medlemmar.
- * Äldsta föreningen är Svältornas Fornminnesförening som bildades 1905.
- * VHF ingår i HembygdVäst tillsammans med förbunden i Dalsland, Göteborg och Bohuslän samt NAV.
www.hembygd.se/vastergotland

Prenumerera på Västgötabygden!

Det kostar 150 kr att få hem sex nummer av tidningen under ett år. Vid samtidig beställning av 10 prenumerationer (föreningen beställer t ex till hela sin styrelse) är priset 130 kr per prenumeration. Anmäl till vårt kansli.

Kanslist: Eva Mann.

Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21
Vara, tel 0512-105 50. Kontorstid: Torsdagar 9–15.
E-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

www.hembygd.se/vastergotland

Folkskolan fyller 175 år

2017 fyller folkskolan 175 år. Det uppmärksammas genom ett samarbetsprojekt "En sagolik skola – Folkskolan 175 år". För genomförandet står Lärarstiftelsen i samverkan med Sveriges museer, Sveriges Hembygdsförbund, Svenska Barnboksinstitutet och Lärarförbundet. En utställning på Valdemarsudde 11/3–21/5 2017. Därefter går utställningen på turné i Sverige.

Lövåkra småskola i Fägre församling i nuvarande Töreboda kommun omkring 1896. Flickan i det ljusa förklädet, trea från höger i första raden är Dagmar Cecilia Andersson, född 1889, från Jonsboda Östergården. Lärarinnan är Hulda Albertina Persson, född 1871 i Fägre, och med föräldrahemmet i byn Riddarhagen i närheten av skolan. Skolhuset finns kvar än idag som privatbostad.

Skolmat på 1890-talet

I Valla tingshus i Fägre har Moholms Hembygdsförening sina samlingar. I flera pärmar har Birgit Persson med flera samlat tidningsurklipp, dokument, bilder och intervjuer. I en pärm fann jag 2009 en intervju med min mormor, Dagmar Cecilia Magnusson, född Andersson. Det är tretton maskinskrivna A4-sidor, som två kvinnor från hembygdsföreningen har skrivit ner 1971. För många år sedan publicerades ett avsnitt ur intervjun om begravningar förr i tiden i Moholmsbygden.

Dagmars dotter Signe var dock tveksam till texten.

– Så där talade inte mamma.

Signe syftade på västgötskan. Men det var nog så, trots allt, som hennes mor talade. Men när vi ser texten i skrift så vill vi inte kännas vid den. I början av 1970-talet ansågs det inte fint att tala dialekt. Intervjun är en

skatt att ta vara på. Det är dock mycket svårt att skriva på dialekt. I en del fall där Dagmar uttalade "å" har man skrivit "o" istället. Mormor sa ofta "kånne" (kunde), men det har vid nedskrivning blivit "konne", vilket kan uttalas på olika sätt.

I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet fanns det flera skolor i socknen; Fägre kyrkskola, Randstorp, Vassbacken, Stenbäcken, Lövåkra och Boda.

Dagmar började år 1896 i Lövåkra småskola. Hon var då sju år och blev kvar där i tre år.

Lärarinnan hette Albertina Persson och hade sitt föräldrahem i byn Riddarhagen.

På en fråga om det fanns skolmat på 1890-talet svarade Dagmar så här:

– På den tiden fick barnen ha mat med sej, men di som va sämst lottat'a di feck en fjärding brö å en mugg mä mjölk.

– Vem fick de detta av ?

– Dä va en'a som di hade som baka då.

På en fråga om vem som betalade detta blev svaret:

– Nä, dä va no kommun, å så va dä nån som lev-
rera mjöl, å så ena som baka. Mjöl då va grann'a som
bodde inté skolan som feck levrera dä.

– Di feck sånt sektebrö å ett kvarter, om vi säjer,
nysilater mjöl.

Det var värdefull kost för de barn som hade det
sämst ställt.

Till folkskolan i Stenbäcken gick Dagmar i fyra år
från hemmet i Jonsboda Östergården. En skolväg på
cirka tre kilometer enkel väg. Läraren hette August Ar-
vidsson.

På en fråga om vad de hade för skolmaterial så sva-
rar hon att det fanns griffeltavlor.

– Å så hade vi karter, annars va dä inget vidare. Vi
hade alla ämnen, dä va geografi, historia, geometri,
biblisk historia, psalmboken feck vi läsa, men dä va
no nötti't. I den här lägenheten (hennes bostad 1971 i
Randstorp) har det var't småskola, å efter Lövåkra då
ble dä småskola i Stång.

En av Dagmars skolkamrater i Stenbäcken var Anna
Johansson Sörman i Sörboda. Dagmar tyckte synd om
Anna som hade en väldigt lång väg att gå (minst en mil)
till skolan. Men på vintern var det lite bättre.

– Å dä va ju så att di (Annas familj) va goa vän-
ner mä Arvidsson. Å sen när dä va möcke snö på vin-
tern, då feck di (Anna och hennes syskon) vara över på
vecker'a (övernattning).

På en fråga om det fanns en kamin i skolsalen och
om eleverna fick elda själva svarar hon:

– Näe, dä behövde vi ente, men vi feck städa ... Vi
sopa å damma å så där.

Prästen i Fägre var doktor Ternstedt. På en fråga om
han besökte skolan, svarar hon:

– Ja, dä gjorde han, men dä va ente ofta.

Ternstedt var även hennes konfirmationspräst.

Nils Johan (John) Ternstedt var född i Önum 1844
och inflyttade till Fägre 1886 från Härlunda. Han var
kyrkoherde i Fägre under många år. Han avled 1938.

Barnalärare i Varola 1789

Den allmänna skolplikten infördes 1842. Men i Varola
utanför Skövde beslöt man redan 1789 att anställa en
barnalärare för att undervisa traktens barn.

Kristina Kappner skriver om skolor och lärare i Va-
rola i Billingsbygden 1986:

”Den förste till namnet kände läraren var Olof Fors-
lund, född den 17 april 1773 och död 1823. Han star-
tade sin undervisning den 1 maj 1817. Forslund har
lämnat efter sig den första elevförteckningen som finns

En bild från skolmuseet i Barnmorskestugan i Varola. 2004
visades en skolutställning i samband med ett jubileum.
Skolelever bjöds in för att se hur det gick till förr i världen.
Karin Breman, upplädd till lärarinna från anno-dazumal,
och Ewa Broo, båda engagerade i Varola-Vretens Hem-
bygdsförening, berättade för dagens ungdomar.

bevarad. Där står om ett skolehus och ett fattighus och
man kan sluta sig till; att dåtidens skolhus låg på sam-
ma plats som dagens skola”.

En ny skola togs i bruk 1847 av 41 elever från Va-
rola och Vreten. 1884 stod den skola som fortfarande
används idag klar. Prosten Jacob Otterström, som hade
många barn, var en ivrig tillskyndare att skolan skulle
byggas.

Skolan är belägen i en kulturbygd, inte långt från
Varola kyrka, på landsbygden med ån Ösan i närheten
och med naturen inpå knutarna. Här går elever från för-
skoleklass till och med årskurs 6.

I Barnmorskestugan i närheten har Varola-Vretens
Hembygdsförening på andra våningen ställt i ordning
en skolutställning.

Monika Moberg

Mån-ljuset

Månen skiner över skogen. ”När jag blir stor”, sä-
ger Lill-Olle, ”då ska jag klättra upp i den där stora
granen och hämta ner månen”. ”Vad ska du sen
göra med honom?” undrar mor. ”Jo, jag ska ge den
åt mor”, säger Lill-Olle, ”så får mor en bra lampa
till att sätta in på stora bordet om kvällarna”.

En text ur läroboken ”I Sörgården” för första skolåret av
Anna Maria Roos. Originalboken gavs ut av Bonniers
bokförlag 1912.

Den svenska folkskolan 175 år – ett Fristadsperspektiv

Den första folkskolan i Fristad byggdes 1861 och är i dag Musikens Hus.

År 1842 tillkom lagen om obligatorisk folkskola i Sverige. Riksdagsmän som Anders Danielsson i Gingri nära Fristad och andra hade ivrat för att en sådan skulle komma till stånd. Men redan tidigare hade man arbetat för att sprida konsten att läsa och skriva. Boktryckarkonsten var en stor och viktig uppfinning. I den lutherska kyrkan höll prästen förhör på kristendomens huvudstycken i olika sammanhang, lysningsförhör, nattvardsförhör, konfirmationsförhör och naturligtvis husförhör.

Klockarens uppgift

Det var klockarens uppgift att lära barnen läsa och skriva. Viktigast var katekesen. Inte alltid kunde klockaren själv läsa. I stället anställdes avdankade soldater eller så småningom kanske en skolemöster. I Fristad figurerar klockare Hultgren flitigt i sockenstämmoprotokollen omkring år 1800. Man var inte alls nöjd med hans insatser. För att få en bra klockare ville man ge honom ett klockareboställe och byggde då Klockarebolet, som nu är en av Fristads Hembygdsförenings två hembygdsstugor. På murstocken i Klockarebolet står året 1821,

och stugan är antagligen flyttad från en annan plats på sockenallmänningsen. Troligen bodde kyrkstöten där, den person som skulle hålla ordning i kyrkan och väcka folk som somnade under den långa gudstjänsten. Det är en sydgötisk stuga med en högre förrådsbyggnad vid ena gaveln. Sådana stugor var vanliga i södra Sverige, och denna är en av de nordligaste sydgötiska stugorna som bevarats. Till Klockarebolet lade man litet jord, så att klockaren skulle kunna ha någon ko och en gris. Petter Andersson från Självvik anställdes som klockare och lärare och fick en riksdaler i veckan från räntan på det Påtorpska testamentet. Det var Inga Catharina von Seth på den stora gården Påtorp som 1785 testamentariskt pengat till fattiga barns undervisning. Klockarens bror tyckte dock, att klockaren fick för litet och menade, att fästningsfångarna på Marstrands fästning hade mera betalt. Petter Andersson blev dock en uppskattad klockare och lärare och dog 1853. Dottern, klockarens Inga dog 1882, men ingen klockare bodde mer i Klockarebolet.

År 1842 kom så folkskolestadgan om allmän och obligatorisk folkskola för alla barn. Göteborgs semina-

rium, som var en angelägenhet för domkapitlet, kom till redan 1843. Socknarna hade fem år på sig att införa den obligatoriska skolan. I mars 1846 beslöt socknemännen i Fristad om ”gemensam och flyttbar skola”. De ansökte också om dispens från kravet att ha en behörig lärare men fick avslag. En av de första eleverna vid seminariet i Göteborg var Per Widell från Örsås i södra Västergötland och född 1807. Han gick på seminariet 1843 och anställdes som lärare i Fristad 1850. Klockaren Petter Andersson fick bli kyrkvaktmästare och bo kvar i Klockarebolet.

Per Widell skrev dagbok hela sitt liv, och med anteckningarna som grund skrev Bertil Rydin boken om ”Per Widell—skolmästaren”. Skolan var i början ambulering, men så småningom blev sockenstugan den fasta punkten och fungerade som sådan fram till början av 1930-talet. Den hade först varit stamparestuga, alltså bostad för dem som skötte prostens vadmalstampar vid Mölarps vattenfall och när den revs, användes virket till ett nyuppfört hus. Tala om återanvändning!

Lönen för Per Widell (bilden) var i början 16 tunnor spannmål per år, åtta i natura och åtta tunnor i pengar. Dessutom fick läraren bostad, bränsle samt vinterfoder och bete för en ko. Som skolmaterial hade Widell 6 exemplar av Nya Testamentet, 8 av Biblisk historia, 30 stavningstabeller, 15 renläsningstabeller, 30 dikteringsstabeller, 4 räknatabeller, ett antal geografi-, historie- och läseböcker, 20 griffeltavlor och 42 skrivtabeller. I ett nyinrättat skolmuseum i flygeln vid Fristads prästgård har vi samlat en del av materialet och många skolbänkar, som troligen är från Widells tid. Räkneuppgifterna finns på små papptavlor. När man ska räkna ut åldern på personer, är dessa födda under senare delen av 1700-talet. Alla mått är från tiden före metersystemets införande. Formuleringarna på räkneuppgifterna har sin grund i jordbrukets sysslor. Anna Charlotta Johansdotter född 1838 slutade 1851. Om henne sades: ”Läser innantill väl, hela Catekesen och Bibliska historien, skriver och räknar qwartorer, specier i hela tal. Skriver godkänt. Kan hela Catekesen utantill.”

Ambulerande skola

I början under den ambulerande skolans tid var det skolundervisning tre månader om året i varje rote. Skoltiderna var den 1 april–30 september 9–12 fm och 2–5 em och 1 oktober–31 mars 9–12 fm och 1–3 em. Ferierna sträckte sig från början av december till slutet

Så här ser den gamla folkskolan ut i dag.

av januari, åtta dagar vid påsk och 14 dagar under andstiden, skörden i juli. Widell var som många skollärare mångsysslare. Han var skrivare på auktioner, vaccinator, boupptecknare, slog åder, sydde kläder åt sig själv och byggde hus. Vidare inrättade han den första kooperativa affären i Fristad. Han hade två söner, och när en av sönerna var död inrättades Widells minnesfond i Fristad. Där kan studerande ungdomar söka bidrag för sina högre studier, och det är varje år en festlighet på äldreboendet med bidrag från fonden. Tidigare skulle medel gå till mödrar som under året fött sitt femte eller tionde barn, men sådana blir allt färre.

I vårt skolmuseum kan vi ge några tidsbilder av skolan förr i tiden, när skolklasser kommer på besök. Där finns vattenhinken och skopan och smörgåslådan för smörgåsarna med hemlagad salt spekekorv. Till dem fick man dricka mycket mjölk ur vichyvattensflaskan. Vi som varit med kan berätta mycket!

Ann-Britt Boman

Det nuvarande skolmuseet finns i en flygel till Fristads prästgård.

Skolprojekt i Vallby Sörgården

Vedplock, årskurs 3. Samtliga foton tillhör Föreningen Vallby Sörgården. Skolan har godkänt att de används i referat.

Vardag på Vallby Sörgården Livet på landet för 100 år sedan

Vi fick ett brev med foton till redaktionen från **Sigun Gröning**, Vallby Sörgården, Skaraborgs enda kulturreservat i Götlunda mellan Tidans och Våring.

Eftersom det kom sent, kan vi inte publicera hela artikeln pga platsbrist. Den kan däremot läsas i Bilningsbygden 2017, som utkommer i början av mars.

Eftersom vi tar upp att folkskolan fyller 175 år i det här numret känns det värdefullt att även kunna visa några bilder från ett skolprojekt i nutid. Kanske kan de här foton inspirera andra föreningar att bjuda in elever till sina hembygdsgårdar.

Vägning på gammaldags våg, förskoleklass. Nils Svensson till höger i bild.

I Tidans, i utkanten av Skövde kommun, finns en låg- och mellanstadieskola med ungefär 150 elever. Bara några kilometer därifrån ligger Vallby Sörgården, som är en komplett bondgård från tidigt 1800-tal. Syftet med reservatet är att bevara gården och levandegöra livet på ett familj jordbruk som det kunde te sig från 1800-talets mitt och fram till 1930-talet. Särskilt viktigt är det att ge barn och ungdomar insikt i och förståelse för vårt kulturarv.

Under 2016 gjorde Skövde kommun en extra satsning på barn- och ungdomskultur. Föreningen Vallby Sörgården sökte, och beviljades, bidrag för att alla Tidanskolans elever skulle få möjlighet att komma till Sörgården för att uppleva livet på landet som det var för 100 år sedan.

Tomas Olausson, museipedagog på Skövde Stadsmuseum, och Sigun Gröning från Föreningen Vallby Sörgården planerade aktiviteterna i samarbete med föreningen och Tidanskolan.

Vedplock, årskurs 4.

Skura mattor, årskurs 2.

Nedlagda torp samt brötehåler och varggropar i Forshems socken

Under de senaste fem åren har vi i Forshem-Fullösa Hembygdsförening arbetat med att lokalisera och utmärka olika objekt enligt rubriken. Inspirationen kom från Låstads Hembygdsförenings torpskyltar mellan Låstad och Odensåker.

Som grund för arbetet har legat Hjäradsekonomiska kartan 1880 för Forshem och Årnäs. Vi har även haft stor hjälp av framlidne skogvaktaren Einar Perssons samling av gamla fastighetskartor och Kulturföreningen Aranäs' mycket omfattande studier av bebyggelse och personer på Årnäs. Inte minst viktigt har varit sockenbornas egna kunskaper, som har förmedlats vid ett stort antal träffar och utflykter. Minst ett sextiotal personer har på olika sätt bidragit till faktainsamlingen och det praktiska arbetet med framställning och uppsättning av skyltar. Vi har också fått värdefull hjälp från Götene kommun

I ledningen för arbetet har vi varit fyra stycken, Hans Jonsson (ofelbart lokalsinne), Erik Bergholtz (datornörd, utformningen av kartan), Roland Nordh (stark man i Kulturföreningen Aranäs) och jag (kartälskare).

Byggnader i anslutning till herrgårdar, t ex statarlängor, har inte tagits med i undersökningen.

Arbetet har resulterat i sammanlagt 356 aluminiumskyltar, nu uppsatta på blåvita, galvaniserade stolpar i Forshem, och en karta över objektens placering, namn, koordinater och eventuella personangivelser. Kartorna, 85x65 cm, är uppsatta på träskyltar i Forshem, Österäng och på Årnäs och finns också att köpa i mindre format som folder à 20 kr.

En årnäsbo säger sig inte bo i Forshem, utan ”på Årnäs”, och österängsbor bor i Österäng. För att kalla sig forshemsbo bör man nog bo inom högst 2 km radie från kyrkan. Vi har därför på kartan delat in socknen i tre ”Hembygder” – Årnäs, Österäng och Forshem, (Åskeskärr borde nog fått bilda en egen hembygd). Objekten i varje hembygd är numrerade 1–22, 101–156 respektive 201–278 från norr till söder på kartan.

Namnsättningen på skyltarna kan vålla en del huvudbry, om man så vill. ”Vesslan” är här inte ett litet mårdjur utan ”ena värsl”, alltså en källa, som givit namn åt två torp, Östra och Västra. Vi har här kompromissat och skrivit Vesslan, och inom parentes Värsla, som det heter på vårt hemspråk. Någon Sandhula är inte känd i socknen men väl flera ”Sanhåler”, det fick bli en kompromiss även där och på flera andra ställen. Vi har försökt att för varje torp ange siste boende, även

Bra jobbat av våra släktforskare.

där har vi ofta fått kompromissa. I elva fall vet vi varken torpets eller boendes namn, så då får det bli bara ”Torp, boende okända”.

En brötehåla (Brötahula?) har använts för att torka lin över eld i en stensatt grop. En fint restaurerad sådan finns på koordinaterna 5836354 1333940, nära Komossen.

Två varggropar finns också inom socknen, markerade dels med en skylt vid varje grop, dels med en vägvisarskylt vid närmsta körbara väg.

Dag Gärdefors

Torpkartan som har tagits fram finns i en folder och den som är intresserad av den kan ta kontakt med Erik Bergholtz 070-660 49 40, 0501-440 08.

Tvåspråkighet.

Dr Brand – fattigdoktorn

Gustaf Brand (foto från Malvina's brevsamling, Kungl Biblioteket).

När jag köpte Värredslund i Rävlanda 1998 kunde jag aldrig ana att jag skulle lägga så mycket tid (och pengar) på att söka historien dels om huset, men framför allt om några av människorna som ägde stället för ca 100 år sen. Men vilken resa det har varit, och är, jag är långt ifrån färdig. Jag har läst många olika typer av böcker som jag förmodligen aldrig hade kommit i kontakt med annars och träffat så många spännande människor! Detta tack var doktor Brand.

Doktor Brand var en mycket originell man som bodde i Rävlanda, till och från, mellan åren 1908–1925. Gustaf beskrevs av många som en skrävlare och bråkmakare och verkar haft som rättesnöre i livet att ”kasta sanningar i ansiktet på folk utan omsvep” och gjorde sig omöjlig vart han än kom. Vid stationen i Rävlanda vågade man inte släppa iväg tåget, även om det var försenat, om man såg att Brand var på väg för då tog det ”hus i helvete”.

Åtal och fejder

Han levde i ständig fejd med Björketorps kommun, som han kallade ”tjuvkommunen”, och tyckte väldigt illa om ordningsmakten. Han ställdes inför rätta i tinget i Bollebygd med jämna mellanrum, allt som oftast för ärekränkning av både poliskommissarie Melén, olika kommunalmän och andra ordsbor.

Arvid Åblad (en av initiativtagarna till Björketorps sockens Hembygdsförening) berättade: »Till tinget var han ofta – det var gott om åhörare då – det tyckte dom var roligt. Jag var väl dit nångång också. Det var en åldrig domare då – Borg hette han – doktorn han fick prata och resonera hur som helst – han bara satt och lyssna. Men så blev det en ny häradsövding, och där gick klubba i bordet. Gång på gång. Brand sa: ”Denna här ska inte bli gammal, en domare har jag lagat undan, den här är det för galet med.” och han dog sen.»

En professor, vid namn Victor Claes, lär i Belgien ha hittat en skrivelse från oktober 1909, ställd till den belgiska myndigheten och undertecknad av kronolänsmannen i Bollebygd. Brand stod då inför rätta för grov ärekränkning och länsmanen ville ha uppgifter om de oegentligheter som han tror sig veta att Brand har gjort sig skyldig till i Belgien. Detta för att han skall kunna förpassas till fängelse. I ett kort svar från Belgien konstateras att Brand är hederlig och inte vid något tillfälle har råkat i konflikt med de belgiska myndigheterna.

På senare tid förde han även en kamp mot Ivan Bratt som främst var känd för införandet av motbokssystemet (1919). Tidningen Minareten skriver den 31 maj 1928 [...]»Sveriges i detta nu namnkunnigaste doktor och detta inte bara för sin kamp mot Bratt. Han var riksbekant långt förut, inte minst genom sin manngärning i hjälp för de fattiga, och så genom att ha stått modell för hjälten i Malvina Bråkenhielms roman ”Fattigdoktorn”».[...].

Lite längre fram i artikeln kan man läsa [...]»Vi skulle önskat att alla hans vedersakare varit med den natten – framför den öppna brasan i Brandska hemmet. De skulle säkert blivit omvända allesamman och funnit, liksom vi, att d:r Brand var en av de bästa människor de någonsin träffat.» Hela artikeln i detta nummer av Minareten är, enligt mig, oerhört positiv och framställer Brand som mycket sympatisk och trevlig, till skillnad från många andra artiklar och berättelser som ständigt dyker upp.

Familj

Karl Gustaf Adolf Brand föddes 1857 i Falköping som äldst i en syskonskara på sex. Pappan, Adolf Brand, föddes 1830 i Lidköping och var enligt uppgift handlande, bland annat med eldfarliga oljor. Fadern dog 1904 i Holm, Dalsland. Mamman, Christina Lundin, föddes 1832 i Falköping. Modern bodde tillsammans med Gustaf i Rävlanda, där hon dog på nyårsdagen 1913.

Enligt Arvid Åblad sa modern Christina ofta »Du är en stöddig en Gustaf. Det har du alltid varit.»

Gustaf hade i februari 1894 låtit döpa sig i benediktinerklostret Maredsous i Belgien där han också samma år gifte sig med en belgiska. Hon dog redan 1904 och lämnade Gustaf ensam med de tre döttrarna Elisabeth (Elsa) 1898–1960, Greta (Margareta) 1899–1982 och Madeleine (Lena) 1902–1970. Under den period i livet då Malvina Bråkenhielm umgicks med, och tidvis bodde tillsammans med, doktor Brand förstår man av brev och dagböcker att hon kom att betyda mycket för

Brands döttrar. Många av breven som flickorna skrivit, inleds med «*Älskade mamsen!*». Efter vad jag har förstått var flickorna inskrivna på katolska skolan i Göteborg där de också bodde under terminerna. Allt som oftast kom de dock hem till Rävlanda och med jämna mellanrum kan man läsa i Malvinas dagböcker att hon åkte till Göteborg och träffade flickorna.

Foto från Laila Haglund, barnbarnsbarn till Malvina.

Malvina Bråkenhielm

Författaren Malvina Bråkenhielm bodde under flera år tillsammans med doktor Brand i Värredslund. Hon skrev många böcker, däribland *Fattigdoktorn* som hon till stor del hämtade inspiration till från Gustaf Brand. Den skildringen verkar han ha gillat. I ett brev daterat 1926 skriver Gustaf: »*Is-tället har jag med vemod läst för 2dra gången "Fattigdoktorn" din bästa bok.*»

Jag har lyckats få tag på boken och läst den vid flera tillfällen. Senaste gången satt jag med en packe post-it-flaggor då min plan var att markera de sidor där det fanns något som påminde om Gustaf och/eller Malvina. Det blev stor åtgång på flaggorna! Var och varannan sida fick en markering och efter att ha läst massvis med dagböcker och brev är jag övertygad om att det mesta är hämtat ur hennes och Gustafs liv. Ett av otaliga exempel är när hon i boken beskriver huvudpersonen fattigdoktorn: «*Den mest egendomliga människa man kan tänka sig. Han vurmar för "sanning och rättvisa"; han stöter alla människor ifrån sig, genom att säga folk sanningen midt i ansiktet, han är en Ibsens "folkfiende" och uppreser sig emot lagar och alla bestående ordningar*».

Självklart har hon väl broderat ut och brett på en del, men grunden känns ändå tagen ur verkligheten. Med tanke på alla berättelser som florerar om doktor Brand så känns inte sanningen helt avlägsen. Vidare i boken kan man läsa: «*Fattigdoktorn, kallas han så? Ja, ja men! Vet ho' inte det? Det var la' på det viset, att han blef kallter te ett stort rikt pastorat nära järnvägsstation, med stor lön och alla herrskapsvanor. Där var han i två år, låg i trätor med prästerskap, länsman och öfverhet – alla de rika.*»

Läkaren Gustaf Brand

Gustaf var botanikintresserad och odlade mycket själv, en del av växterna använde han för att göra botemedel. Han framställde egen medicin av mögel och honung. En kvinna i Härryda drabbades ofta av svår halsfluss med 40 graders feber. Eftersom det inte fanns penicil-

lin på den tiden fanns det ingen medicin som hjälpte, men kvinnans pappa gick till Brand, fick ett medel av honom och morgonen efteråt var febern borta. Kvinnan pratar än idag om hur fantastiskt bra behandlingen hjälpte henne. En granne till dem sa till Brand att han skulle låta mänskligheten få ta del av denna fantastiska medicin. »*Nej, det gör jag aldrig, för människorna har varit så jävliga mot mig så den tar jag med mig i graven!*» sa Brand.

Han forskade mycket i cancerns gåta och ansåg själv att han kommit en lösning på spåren. Brand var hjälpsam och vänlig mot de mindre bemedlade. Han behandlade dem ibland utan att ta betalt med hälsning att han tog ut den avgiften av någon av de »rika knösarna» istället. Brand lär också, som betalning, ha tagit hjälp av patienterna. De fick gräva i trädgården och hjälpa till med ombyggnationer. Däremot var han inte alltid så pigg på att hjälpa de styrande. Det har för Arvid Åblad berättats att på ett kalas 1914 var en av gästerna en man från Hindås. Frampå kvällen fick denne gäst prostataproblem och de skickade efter dr Brand. Men det passade inte doktorn, dels var den sjuke kommunalman, dels hade dr Brand varit ogen emot honom någon gång hade han för sig, »*så de fick kalla läkare från Borås – och det tog tid, det – o under den tiden fick den sjuke lida helfvetetsqual*».

Mest (ö)känd är han nog tyvärr för all alkohol han skrev ut på recept. Trots alla rykten om hur han på brutala sätt »skrämd patienter till friskhet» verkade han ha varit en skicklig läkare som var duktig på att bota många patienter från bland annat spanska sjukan. I en gammal intervju som Arvid Åblad gjort, där han tyvärr inte noterat vem han pratat med, kan man läsa att: »*Då var det tur att vi hade en läkare boende i trakten, nämligen dr. Brand i Värred. Han hade rykte om sig att kunna bota de sjuka – men starka mediciner använde han. När han en gång skulle hämta medicin på ett apotek i Borås tog sig apotekaren friheten att göra en tveksam anmärkning: Det här ska väl inte åt någon människa – och fick då som svar att dä ska inte vara åt varken djur eller människa, det ska vara åt en Ballebo.*»

Men de hade nog förtroende för honom ändå: »*"Smen" Ernst Gustavsson yttrade: "Hade vi inte haft honom så hade väl folk dött som flugor"*»

»*Men annars får en säga att det var många som han hjälpte. Lunginflammation var han specialist på, det var han alltid god till att stävja, bara han kom i tid så. Och när spanskan gick var det allt många som han räddade.*»

Gustaf betjänade även flera av orterna omkring Rävlanda, t ex Hindås, Hyssna och Sätilla. Han anlätades också som medicinsk expert om personer som skulle ställas inför rätta. Man kan i »*Medicinalstyrelsens un-*

derdåniga berättelse angående sinnessjukvården i riket” (1907) bland annat läsa ett utlåtande av dr Brand, om en för mord tilltalad.

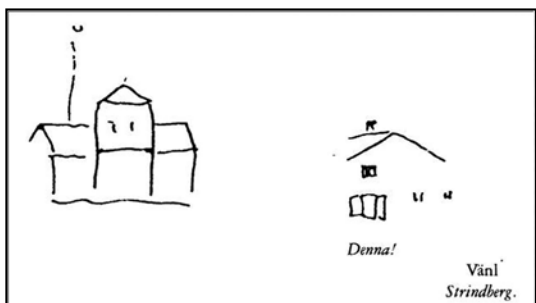
Strindberg

Gustaf Brand var vän med August Strindberg (1849-1912) och Brand anses vara förebilden för doktor Borg i Götiska rummen, som Strindberg skrev 1904. Dr Borg förekommer redan i Röda rummet, som Strindberg skrev 1879, samma år som Gustaf började studera i Lund. Efter vad jag kan finna var det också i Lund de träffades när Gustaf läste till läkare. Precis som dr Brand gjorde i verkligheten, enligt Malvinas dagböcker, ryter och gormar dr Borg i Röda rummet:

Redan på första sidan i Götiska rummen börjar det: »[...] doktor Borg, kallad Den Förfärlige [...]», på sidan två »[...] kommer Borg hit, så blir det kanske kalabalik [...]» och på sidan tre fortsätter det »[...] Med dunder och gny rakade Den Förfärlige doktor Borg in, arkitektens ungdomlige farbror. Kastade stridslystna blickar omkring sig, hälsade han till höger och vänster med ett glåpor. [...]»

Gustaf byggde om villan i Värred för han tänkte sig att August skulle flytta hit. För att Strindberg skulle kunna ägna sig åt sina astronomiska observationer byggdes villan om. Huset försågs med ytterligare två rum på andra våningen, varav det ena med stora fönster åt tre håll. Hela utbygget förses med platt tak och en utgång till detta öppnades upp från hallen. Brand skrev flera gånger till Strindberg och bad honom komma att bo i Rävlanda. Han beskriver att det finns gott om plats och möjlighet till avskildhet samt påtalar den fantastiska naturen.

I ett odaterat brev skriver Gustaf: »[...] har byggt till och med tanke på att här skall vännen A. S-g trifvas [...]. Här finnes vattenfall, skogar o. sjöar. 10 minuter från Rävlanda station på Göteborg-Boråsbanan. [...] vill du vara ensam får du det med. Ingen stör dig. Utan grannar. Post 2 ggr dagligen. Härlig trakt mellan Hindås och Hultafors Sanatorier!! Döm själv. [...]» I

Brand hade sänt med ett foto av Värredslund till Strindberg, där August ritat av och kommenterat husen. Bilden är hämtad ur ett brev i boken Strindbergs brev XIX, redaktör Björn Meidal.

Värredslund ca 1910. (Foto: Knut Kjellman, Mölndals Hembygdsförenings arkiv).

ett brev daterat den 3 juli 1910 svarar Strindberg »Kära Brand, men vem bor i det stora huset vars gafvel synes öfver backen till venster? Det är viktigt att veta, ty det är väl grannen, patronen på herrgårn. Du eger väl icke herrgårn och jord, skog etc? Det lockar och drar, men jag sitter så fast. Hvar skall jag äta, med hvem? Jag har så svårt göra bekantskaper och är så van vid ensamheten, att jag icke tål att tala vid främmande; utan blir stum och oartig. Gif mig situationen! Den högra stugan tycker jag om! Vän! Strindberg»

I april 1912, strax innan August dör, skriver Brand till Strindberg och erbjuder sina läkartjänster:

»[...] Ser till min förskräckelse af en tidningsnotis att du har kräfta – Om Petrén afråder operation betyder det att din sjukdom redan gått för långt och det hade varit mycket bättre fall man ej hade rört vid Dig! Nå, Du är mera lugn än din omgivning, vet du får riktigt lugn på andra sidan gropen. Jag tänker detsamma. [...] Nu kanske du inte ens tänkt på mig men detta bref vill blott omtala att din trogna gamla vän gerna gör allt för August Srg. Skulle du ha lust att lefva längre på denna jemmersdal så kalla på mig och jag skall för din skull omtala mitt botemedel och du får själv döma men du lofvar mig på ditt enkla ord att aldrig för någon yppa hemligheten.»

Kongsberg, Skövde

I början/mitten av 1920-talet köpte Gustaf Brand gården Kongsberg (Kungsberg) i Skövde, 20 minuters gångväg från Skövde station. Han hade inte sålt Värredslund och erbjöd nu Malvina att på nytt flytta dit eller till Skövde om hon hellre ville det. Huset lär, enligt Minareten, varit fyllt av värdefull konst, ”ett riktigt museum”, t ex en byst av fajans, målningar av van Dyck, av Rembrandt (omtvistad äkthet) och av Krogh. Enligt tidningen skulle det sammanlagda värdet på alla dyrgripar hamna på runt en miljon kronor (1928). Tilläggas kan dock att alltihop var överskrivet på barnen, Brand ägde själv ingenting. I huset fanns också (enligt Minareten) en gammaldags stämning, tänkespråk på väggarna och väldiga älg- och renhorn. »[...] I matsalen fanns möbler av den mest egendomligt växta marsurbjörk. Varje stol är ett kapitel för sig, i sällsam konstruktion, ty ingen har ännu överträffat naturen då den

lyster gör något krokigt.[...]». Han lär också haft »”en jättestor stol, som var uthuggen ut ur en enda trädstam, och så tung att det måste till tre man för att lyfta den. Säkerligen världens mest originella och svårhanterligaste skrivbordsstol!”»

Gustaf Brand tillbringade några år på Restad sjukhus i Vänersborg. Sin sista tid bodde han på ålderdomshemmet i Rävlanda där han dog 1953. Brands begravning förrättades av en katolsk präst ute på Härryda kyrkogård där han också gravsattes. Alla tre döttrarna delar numera hans gravplats.

Om Dr Brand satte lika många spår i skövdetrakten som i Rävlanda, med omnejd, vet jag inte, men jag tar gärna emot berättelser, bilder eller andra dokument som kan sprida mer ljus över hans tillvaro där eller på andra platser.

*Malin Svanberg Eliasson
(malin.svanberg@telia.com)*

Källor:

Björketorpsboken-Strindberg – ett författarliv, del 3, av Gunnar Brandell. Strindbergs brev XIX, Björn Meidal. August Strindberg, Röda rummet (1879) och Götiska rummen (1904). Läkartidningen NR 51, 2003. Minareten 31 maj 1928. Sveriges läkarehistoria, fjärde följen (1930). Gustaf Brands brev till Malvina Bråkenhielm, handskriftsenheten Kungliga biblioteket Stockholm. Gustaf Brands brev till August Strindberg, handskriftsenheten Kungliga biblioteket Stockholm. Berit Larsson, Härryda. Karin Karlsson, Hällingsjö. Samtal om Björketorps kyrka och Dr. Gustaf Brand mellan Johan Eriksson och Karl Eriksson, Värred, Anna Magnusson och Arvid Åblad (1958).

Utmärkelser hösten 2015 – hösten 2016

Västgötalejonet

Claes Astin, Tibro.

Tengelandsstipendiet

Svältornas Fornminnesförening, Vårgårda.

Diplom

Britta Andersson, Skepplanda Hbf.
Maj-Britt Claesson, Skepplanda Hbf.
Ulla Claesson, Skepplanda Hbf.
Gunvor Hult, Skepplanda Hbf.
Alfhild Olsson, Skepplanda Hbf.
Ingemar Karlsson, Skultorps Hbf och Fmf.
Mariann Johansson, Skölvne Hbf.
Ulla-Britt Jonsdotter, Husabyortens Hbf.
Britta Andersson, Östads Hbf.
Gerd Carlsson, Sätilla Hbf.
Britt-Maria Johannesson, Gudhemsbygdens Hbf.
Margaretha Fridh, Gudhemsbygdens Hbf.

John-Erik Fridh, Gudhemsbygdens Hbf.
Bengt Löfving, Gudhemsbygdens Hbf.
Inge Kullander, Gudhemsbygdens Hbf.
Lille-Mor Skoglund Andersson, Långareds Hbf.
Marina Mattsson, Långareds Hbf.
Inge Josefsson, Långareds Hbf.
Jan Carlsson, Dimbobygdens Fmf och Hbf.
Irma Kvist, Dimbobygdens Fmf och Hbf.
Ingemar Svensson, Ljushults Hbf.
Inge Pettersson, Ljushults Hbf.
Olof Svensson, Eggby-Istrum-Öglunda Hbf.
Stig Almkvist, Åsaka-Björke Hbf.

Hedersnål med lagerkrans

Sölve Johnsson, Husabyortens Hbf.
Lars-Erik Kullenwall, Gudhemsbygdens Hbf.
Kjell Bertilsson, Gudhemsbygdens Hbf.
Stig Karlsson, Eggby-Istrum-Öglunda Hbf.

Hembygdsrörelsen i korthet

- * De första hembygdsföreningarna bildades i början av 1900-talet.
- * Sveriges Hembygdsförbund bildades 1916
- * Antal föreningar: 2050
- * Antal medlemmar: cirka 450 000
- * Antal besökare per år: 5 miljoner

- * Antal evenemang per år: 25 000
- * Antal byggnader: cirka 10 000
- * Arkiv: 25 000 hyllmeter
- * Fotografier: 8 miljoner

Läs mer om Sveriges Hembygdsförbund
www.hembygd.se

Claes Astin

– västgötarösten i etern

Claes Astin – västgötarösten som blev ett västgötalejon – fick Västergötlands Hembygdsförbunds utmärkelse Västgötalejonet vid Tångamässan i Vårgårda i september 2016. I över 50 år har han hörts i etern, när han med mikrofonen i hand fångat in själen i den västgötska dialekten och fått höra människors berättelser om deras liv och yrken. ”Jag har alltid med glädje gått till jobbet”, säger Claes.

– Om man skulle koppla ihop alla trappor du snickrat ihop under ditt liv, skulle de räckta till himlen då, frågar Claes när han intervjuar en snickare som haft som främsta arbetsuppgift att bygga trappor.

–Dä ve-te skræen, för ja' har gjort många källartrapper också, blir svaret.

Vid en träff på ett seniorboende i Skövde förra året har ett åttiotal människor samlats för att lyssna på radiomannen Claes Astin, och han inleder med korta, humoristiska berättelser, bland annat den om den gamle snickaren.

– Humor är ett plus i livet, säger Claes, när vi talas vid en vinterlördag i hans och hustrun Jeanettes hem i Tibro.

Ett annat tillfälle dyker upp i mitt minne. Claes är på besök hos släktforskarna i Skövde 2008 för att visa bilder och berätta om människor som han träffat och beskrivit i sin bok Hämtat ur mitt minne. Elsa Bergström från Mellomgården i Källsäter i Locketorp är en av personerna. Claes berättade hur glad Elsa blev när en släktforskare hjälpt henne att hitta hennes rötter och funnit att hon var släkt med schlagerkompositören och sångerskan Kai Gullmar, eller Gurli Bergström, som var hennes rätta namn.

Elsa var själv musikalisk och spelade både gitarr och dragspel.

– Ja, det var ja' som hjälpte'na mä dä. Ja' ä förresten släkt med Kai Gullmar ja' mä, hörs en röst från ett av kaffeborden.

Walter Önnerbrant (1924–2014), släkt- och bygdeforskare från Sventorp, fick med ett ord i rättan tid.

Ord i rättan tid var också en programrubrik i Radio Skaraborg för tio–femton år sedan, där Claes läste lyrik mitt på dagen av både lokala diktare som Karin Breman

Profilen

en motorcykel i Västergötland. Han tyckte om det han såg; naturen, platåbergen och stenmurarna. Han fotograferade, men han talade inte så mycket med människor han mötte. Intresset mognade när han fick en bandspelare 1954 och han upptäckte ljudbandets möjligheter att spela in röster och ljud.

– Första riktiga kicken kom när jag fick låna en diktafon på min dåvarande arbetsplats, hamnkontoret i Mariestad. Jag öppnade fönstret och hörde klapprandet av en häst. Genom att höra ljudet av hästens hovar när de mötte stengatan kunde jag göra mig en bild av hästen. Det väckte mig och lade grunden för fortsättningen, säger Claes.

Sveriges radio i Stockholm

1957 startade SR program 2. Innan dess fanns enbart ett riksprogram. SR började sända program i olika distrikt ute i landet. Via en tävling med temat Rösten fick lyssnarna rösta och avgöra vilka röster som de tyckte bäst om. Claes var med i tävlingen och kom på så vis i

och Maj-Britt King och etablerade författare som Nils Ferlin och Harry Martinson. Det var högtidsstunder för alla dem som gillar lyrik.

– Det gav även mig glädje, och särskilt roligt var att läsa på dialekt. Glad att vi har våra dialekter. De ger oss våra identifikationer, säger Claes.

Född i Mariestad

Men vi tar det från början. Claes berättar att han är född i Mariestad. Hans far, född i Locketorp, var folkskollärare och Claes fick ofta höra: ”Ska du inte gå i din fars fotspår?”.

Ett tryggt och bra yrke, ansågs det. Men Claes' håg stod åt ett annat håll.

Som ung kuskade han runt på

kontakt med programfolket inom SR. Han lade fram sina programidéer och han fick låna Sveriges Radios teknik.

Han berättar med stor inlevelse om hur det glödde om järnet då han intervjuade en smed intill en stångjärnshammare vid sista skiftet i Karmansbo i Bergslagen, norr om Köping.

När han jobbade på Kanthals exportavdelning i Hallstahammar kunde han på lediga stunder göra reportageresor i landskapet. Men först måste han förankra sina idéer hos SR.

Claes fick blodad tand för att höra genuina människors berättelser och med mikrofonens hjälp vidarebefordra deras röster ut i etern.

Claes var knuten till SR i Västerås flera år. Men så småningom kom han tillbaka till våra trakter. SR hade bildat sina distrikt och Claes blev knuten till västra Sverige. SR hade studior i Skara och Mariestad.

Efter sitt arbete på Electrolux exportavdelning i Mariestad gjorde han på lediga stunder nyhetsinslag för SR.

– Då jag jobbade i början handlade det uteslutande om nyheter för Västkvarten – som t ex bränderna i Börsstig på 1960-talet och dess konsekvenser, en svår tågkollision med flera döda och många skadade i Skultorp för att nämna något, säger Claes.

– Efter några ”nyhetsår” blev det möjligt att utöka programmedverkan med ”hembygdsmaterial” från länet mellan Vänern och Vättern.

För övrigt, vem minns inte hans besök i en blomsteraffär i Grästorps, där det fanns två språksamma starrar.

– De fanns i en stor bur i ett växthus. Kunder gick ofta fram till buren och blev något av ”läromästare” för de båda beostararna som hade lätt att ”ta efter”. De lärde sig att tala som vuxna med mans- och kvinnoröster. De kunde även ställa om till barnlika röster, säger Claes.

Starrarna spelades in i sin bur och medverkade några gånger i programmet Gomorron som sändes från studion i Skara som riksprogram tre timmar varje vardagsmorgon i april månad under första halvan av 1970-talet.

Radio Skaraborg

– År 1973 togs en sprillans ny studio i bruk i ett nytt hus vid Storgatan i Skövde. Studiorna i Skara och Mariestad upphörde, säger Claes och han fortsätter ...

– Den epoken varade till hösten 1977 då jag var solo som radioman i Skaraborg. Radio Skaraborg startade den 31 oktober och jag överlämnade SR i Thomas Körtings händer och hans personal om bortåt 15 personer med säte och ”röstlig” verksamhet i gamla Soldat-hemmet Prins Oscar vid Kyrkparken.

Fram till 1980 var Claes knuten till Västnytt i Göteborg och därefter till Radio Skaraborg. Populära program under årens lopp har varit många, t ex I Valemä,

Efter utdelningen av utmärkelsen Västgötalejonet på Tångamässan i Vårgårda tolkade Claes falköpingsdiktaren Jönn, John Lidholm, och han läste även dikter av Knut Holm från Herrljunga. Foton på sid 16–17: Monika Moberg

Terört, Tesagt. Men frågan är om inte Önskeronden och Ord i rättan tid med Claes som programledare och uppläsare har varit de populäraste. I Önskeronden besökte Claes företag och arbetsplatser ute i länet och människor fick önska sin musik. Ett speciellt ställe som han nämner var fångelset i Tidaholm.

KSS och Billingeus

Claes har många minnen från sitt arbetsliv med mikrofonen och rösten som arbetsredskap. Här följer några exempel.

Invigningen av sjukhuset KSS i Skövde 1973. Arne Uno-X Sandberg som fullföljde tanken på ett konferenshotell och hälsocenter uppe på Billingen – Billingeus. Byte av landshövding 1967 – Bertil Fallenius efterträddes av Karl Frithiofson.

– Fallenius ”duade” man inte, men med Frithiofson blev det en förändring, berättar Claes.

– Biskop Sven Danell efterträddes av Helge Brattgård år 1969. Han medverkade gärna då man ville ha en kommentar i kyrkliga frågor.

Hanna Biljer

I boken Hämtat ur mitt minne, utgiven 2004, berättar Claes om människor som han intervjuat i olika sammanhang. En av alla dessa är Hanna Biljer. Hon har växt upp och bott på Heljesgården i Bolum, eller Häljagår'n på vårt språk. Hanna är känd för sina potätor. Hon har tidigare under sitt liv odlat omkring 200 potatissorter.

Hanna har även ett härligt språk. Claes berättar att när hon gick i skolan tyckte lärarinnan att Hanna skulle tala vårdat.

– Ja' ändrar ente mett språk utan är stolt över mett språk. Ja' talar som vi talade hemma. Om fröken i skolan sa att ja' tala' för uschelt så brudde ja' mej ente om dä, har Hanna berättat för Claes.

Arne Kolar'n Johansson

I början av 1980-talet började Arne Kolar'n Johansson och hans trogna ”medhjälpare” oxen Rosen-Broken dra ihop material i skogen till det som skulle bli en kolmila. Det har blivit en tradition och numera driver föreningen Ideell Kultur kolmilan i Flugebyn utanför Karlsborg.

– Det är en kulturgärning att bevara kunskapen till nya generationer om hur man gör träkol, säger Claes.

I augusti–september varje år pågår kolarveckan i Flugebyn, och den samlar många intresserade människor.

Arne hade även stutarna Doffe och Lexus, som t ex en sommar under 1990-talet drog de vita kanalbåtarna på Göta kanal. En upplevelse för passagerarna. Förr drogs prämar och skutor längs kanalbanken av oxar.

Det hänger på veljen

Lantbrukaren Lars-Erik Andersson på Kliene gård i Frösve är en annan person som Claes följt genom åren. Lars-Erik är känd för sin hjälpverksamhet i Gambia på Afrikas västkust.

– Det hänger på veljen, säger Lars-Erik på en fråga om varför han har hållit på med den här hjälpverksamheten sedan början av 1980-talet, berättar Claes.

– Han och många medhjälpare samlade in så mycket som han förmedlade via PINGSTMISSIONENS Ulandshjälp i Vårgårda. Där packades massor av containrar som gick med fartyg till huvudstaden Banjul och var fyllda med symaskiner, skolbänkar, läs- och skrivmateriel, takplåt, stängseltråd, en ambulans med mera. En lärarinna anställdes i byn Kasava. Lars-Erik medverkade vid byggandet av vårdcentraler, ett BB, en skolbyggnad, en kyrka med klockstapel och klocka från Ulvåker. Allt bekostat med medel som Lars-Erik och hans

Knallen och gårdfarihandlaren Gustav Andreasson i Säckestad.

Foto: Claes Astin

Oxen Rosen-Broken var Arne Kolar'n Johanssons arbetsredskap. De här djuren är troligen stutarna Doffe och Lexus under en Forsviksdag.

Foto: Monika Moberg

medarbetare här hemma samlat in. Lars-Erik själv gjorde minst en resa varje år ner till Gambia för att under tre veckor varje gång vara med ”handgripligen”.

– Varje år andra söndagen i augusti hölls en ekumenisk gudstjänst i Kliene trädgård. 4-500 människor brukade komma och – kollekten som samlades in gick ofta upp till drygt 40 000 kronor, pengar som gick till praktiskt bistånd, lön till lärarinna, sjukvårdspersonal, byggen och mat i form av ris, säger Claes.

Det är många människor som imponerat på Claes under hans tid som ”radioaktiv”. Lars-Erik är ett bra exempel bland många, många.

Knallen Gustav Andreasson

En del av dem finns nämnda i hans bok Hämtat ur mitt minne, exempelvis knallen och gårdfarihandlaren Gustav Andreasson i Säckestad.

Under två cykelrundor, vår och höst, gav han sig iväg för att sälja sina varor. Varor som han hämtat i Borås. Han höll på långt upp i åren och hade kunnat fortsätta mycket längre, men hans syn klarade inte det.

Det var absolut ingen idé att pruta med Gustav.

– Nä, se det har ja' ente för vana.

Numera har Claes, pensionär som han är, fullt upp med arbete. Dagen efter intervjun bar det iväg till en pensionsförening i Töreboda för en föreläsning. Han berättar och visar bilder om människor som han mött under sina år som radioreporter med mikrofonen i hand.

Vi avslutar som vi börjar.

– Jag har alltid med glädje gått till jobbet!, säger Claes Astin, västgötarösten som blev ett västgötalejon.

Monika Moberg

Mulens marker – då, nu och i framtiden

Onsdagen den 30 november kom Tore Hagman till Centrumhusets sessionssal i Götene, för att visa bilder och prata om sina böcker. Ett arrangemang som alla kommunens hembygdsföreningar, LRF, SV och Götene kommun samarbetade omkring.

Intresset var mycket stort, det kom 120–130 personer – nästan dubbelt så många som vi vågat gissa på. Det ställdes fram en massa extra stolar och inhandlades mer fika så att det skulle räcka till alla. Temat för sammankomsten är tydligen ett område som berör många och som har stor betydelse för vårt kulturarv och möjligheten att bevara ett öppet landskap.

Tores, Åke Carlssons och Gunnar Arnborgs böcker *Mulens marker* och *Åter till mulens marker* ger ett perspektiv på hur landskapet förändrats under ca 30 år. Bilderna var alltså tagna på samma plats och ur samma vinkel på respektive plats, där det var möjligt. Många platser hade förändrats så att man nästan inte alls kände igen dem. Tore berättade att de på en del ställen fick gå och leta efter just den platsen där första bilden var tagen. På många av betesmarkerna gick det inte längre några betesdjur som höll dem fria från sly och igenväxning. På några platser fanns det istället för kor; hästar eller får på betesmarkerna som höll dem öppna från igenväxning. Samtidigt visade Tore bilder från restaurerade betesmarker som tidigare hade varit granskog.

Köttproduktion på bete

Så blev det en fikapaus och därefter pratade Karl-Ivar Kumm från SLU om köttproduktion på bete; Hur kan betesbaserad köttproduktion bli ekonomiskt och klimatmässigt hållbar? Svaret blev starkt förenklat att med vissa förutsättningar är det möjligt. Det är viktigt med stöd från samhällets sida och att konsumenterna efterfrågar naturbeteskött.

Under den följande diskussionen medverkade lantbrukare som ägnar sig åt köttproduktion på naturbetesmarker. Det pratades om möjligheter och problem med dagens djurhållning och att antalet jordbruk med mjölkbesättningar ständigt minskar, men att de som

Tore Hagman, Ivar Kumm och Sölve Johnsson.

Foto: Göran Englund

har djur skaffar fler och investerar stora pengar för att kunna driva företaget så rationellt som möjligt. Antalet dikor ökar och väger delvis upp minskat antal kalvar från mjölkorna.

Det konstaterades att om vi lät antalet lövträd öka på betesmarker och i hagar skulle det kunna motverka det ”utsläpp” som korna gör i form av metangaser.

Det är ju enklare att skylla på kossornas ”utsläpp” än att ändra på sin livsstil. Ingen vill ju tänka på att de nöjesresor till utlandet som görs med flyg egentligen är en större bov.

Det konstaterades också att långa transporter av vår mat är även det en bidragande orsak till våra utsläpp och att närodlat därför är önskvärt. Det både främjar naturen och våra svenska bönder.

Kvällens ordförande, Sölve Johnsson ordförande i Husaby Hembygdsförening, avslutade sammankomsten med att konstatera att möjligheterna att bevara naturbetesmarkerna är en fråga om samspel mellan bonden och samhället. Bonden har tillsammans med djuren skapat mulens marker. Konsumenterna måste långsiktigt värdesätta produkterna från mulens marker, naturbeteskött och öppet landskap och ge bonden fortsatt förtroende att sköta dem.

Gun-Britt Nätt

Välkommen till årsstämman i Falköping 2017

Gudhems kyrka och klosteruin med Drottning Katarinas grav. Foto: Monika Moberg

Den 13 maj arrangeras årsstämman i Falköping, men med Gudhemsbygdens Hembygdsförening som arrangör.

Redan i en av de isländska sagorna och i Västgötalagen omtalas staden Falköping och är definitivt en av Sveriges absolut äldsta städer. Här har bott folk sedan slutet av istiden. Både i själva staden och i bygden runt, känd som Falbygden, finns det en rik förekomst av fornlämningar från stenålder, bronsålder och järnålder, men staden var ända fram till slutet av 1800-talet mer att likna vid en stor bondby än en stad. Då fanns mitt i staden det stora torget, som Linné fann stort och märkligt i den lilla staden. 70 procent av alla storgravar (megaliter) finns inom kommunens gränser. Först när järnvägen kom i slutet av 1850-talet började staden att utvecklas.

Vänder vi sedan blicken norrut mot Gudhem, så möter vi en uråldrig bygd. Här har jordbruk bedrivits sedan stenåldern, vilket många fynd vittnar om. Här reser sig Mösseberg och stiger man upp på detta berg har man en fantastisk utsikt över bygden och bort mot Hornborgasjön. I denna vackra bygd verkar vår förening.

Visserligen är vi i regel 120–140 personer på våra årsmöten i Gudhems församlingshem, men vi bedömer och hoppas att det är fler som kommer på hembygds-

förbundets stämma, så vi har avtalat med Falköpings Pingstförsamling att vi får vara i deras lokaler. Här har tidigare varit först bilhall och sedan möbelvaruhus innan församlingen byggde om lokalerna till kyrka. Adressen är Odengatan 46.

Program lördagen den 13 maj

Från kl 08:30 kan man registrera sig i Pingstkyrkans foajé, där också förmiddagsfika serveras. Här kommer vår medlem Martin Thor att svara för musiken.

Stämmoförhandlingarna startar kl 09:30.

Stämman kommer att ske i den stora kyrksalen som rymmer 500 personer. Kommunfullmäktiges ordförande riksdagsman Patrik Björck kommer att leda stämmoförhandlingarna.

Klockan 11:00 börjar fyra seminarier.

Vi tänker detta år att återuppta programpunkten – Seminarier – och har tänkt oss följande:

- A. Vad kan studieförbundet Vuxenskolan hjälpa oss med?
- B. Hjälpmedel i dagens torpinventering
- C. Vilken nytta kan vi ha av Västarvets nya databas Prisma?
- D. Hur kan vi dra nytta av Landsbygdsprogrammets alla miljoner?

Lunchen serveras i Pingstkyrkans restaurang kl 12:30. Här kommer det att vara lokalproducerad mat, tillagad av frivilliga krafter

Eftermiddagen innehåller först ett dialogföredrag och sedan tre kortare utflykter

Kl 13:45 dialogföredrag av Anders och Egil Josefsson – Det historiska Gudhem.

Kl 14:30 Välj en av dessa tre utflykter

1. Gudhems klostermuseum (buss),
2. Falbygdens museum (buss),
3. Begravningsmuseet (buss),

Avslutning med eftermiddagskaffe i Pingstkyrkan och kl 17 räknar vi med att dagen är slut

Inbjudan till årsstämman kommer att skickas ut till alla hembygdsföreningar i månadsskiftet februari – mars. Anmälan om deltagande bör ske föreningsvis. Anmälan skall innehålla uppgifter om vilka aktiviteter som respektive deltagare önskar delta i. Justering av önskemål kan ske med tanke på fördelningen mellan grupperna.

Lars-Erik Kullenwall

Trestenslöftet i Medelplana – den okända stenen

Många har kanske sett en liten minnessten som står i landsvägsdiket väster om Tredingstenar och undrat varför den står där. I en medaljong på stenen är uthugget två händer förenade i ett fast handslag och dessutom året 1916. År 2016 så firade stenen 100-årsjubileum. Stenen är ritad av slöjdläro John-Eric Andersson från Medelplana och stenhuggare Anders Persson högg ut stenen, han var då bosatt i Råbäckens hamn, senare boende i Skagen i Österplana.

Trestenslöftet låter hemlighetsfullt och förr beskrev även människor i bygden detta löfte med stor mystik. Men föreningen med de anslutna medlemmarna var mycket enkel och lös, det var ett antal män från bygden som samlades varje nyårsafton. Aningen skedde samlingen i folkskolan, i Hulegården eller i Bestorp. När eller hur det började vet ingen nu för tiden, men annars var det många gamla medelplanabor som var medlemmar i den föreningen. För att nämna några namn: Justus Nilsson, Alfred Boman, Gustav och Johan Magnusson, Bror, Oskar och Otto Läckgren, John Thorsell, John Andersson och Viktor Johansson med flera.

De samlades som sagt på nyårsafton och den som var värd för tillfället bjöd på kaffe eller annan förtäring

och det brukade vara ganska livliga tillställningar. När klockan började närma sig tolv-slaget gick alla till Tredingstenarna och inväntade där midnattstimmen. Någon som hade ordet i sin makt, som t ex Nilsson, höll ett litet nyårstal och ett dämpat leve för det nya året utbringades som avslutning. Det var högtidsstunder dessa minuter i närheten av den gamla stenåldersgravplatsen, oavsett det var en klar vinternatt eller stormen slet i trädkronorna vid Bestorpsvägen. Även om natten var mörk och regnet kanske skvalade, så var det en speciell känsla att samlas som de gjorde när mörkret omsludade dem och det nya året kom och avlöste det gamla.

Minnesstenen sattes som sagt upp 1916 och i ett tillslutet kopparskrin under stenen finns något sorts dokument med namn på medlemmarna samt några mynt från den tiden. När Trestenslöftet upphörde att existera är inte bekant. De äldre dog bort och de yngre flyttade och det gick alltså av sig självt att upphöra. Än idag står stenen vid vägkanten och det är få som känner till dess historia.

Freddie Wendin och Lena Brodin

Emma Christina

Jag har skrivit en bok om min mormor som har sålts det sista året. Den finns hos bokhandeln, Adlibris, Bokus och Recito förlag.

Boken är skriven i romanform men baseras på mormors egna berättelser, som jag ser som byggstenarna medan cementen är min egen fantasi. Den utspelar sig mellan 1869 då mormor föddes på en gård i Floda och 1901, när hon som gift med tre barn flyttar till Alingsås. Jag har fått mycket positiva omdömen av läsare som väntar på fortsättningen. Och den är på gång. Jag hoppas komma ut med den under våren.

Marie Joanson

Hänt på bögda...

Grötfest i Vassända-Naglum

Med tanke på att vi alla har årsmöten framför oss samt ett nytt verksamhetsår, så kan det tyckas vara lite sent att berätta om händelser i november.

Men jag kan inte undanhålla den julfest som inträffar varje år i Vassända Naglums hembygdsförening.

I senare halvan av november hade vi återigen denna träff, som vi kallar för Grötfest.

Förra året samlades drygt 40 procent av föreningens medlemmar, för att njuta av årets risgrynsgröt.

Vi hade förlagt festen till Trestads värdshus i Båberg. Dels av den anledningen att vi ville gynna bygdens företagare, dels därför att det är en mycket trevlig och lättillgänglig lokal med bra parkering.

Vid inledande mingel bjöds alla på glögg och pepparkakor samtidigt som det gavs möjlighet att titta på dagens alla vinster i kvällens lotteri. Många plånböcker åkte lätt fram, och berövades sitt innehåll.

Därefter serverades årets gröt med möjlighet att skapa en smörhåla uti, för dem som ville testa detta. Givetvis fanns även en härlig skinksmörgås samt lämplig dryck på borden.

Då gästerna såg lagom mätta och förväntansfulla ut, tog dagens underhållare över.

Det var Niklas Karlsson från Väne Åsaka och komikern Roland Ljung från Västra Tunhem, som levererade en dryg timmas blandning mellan härlig musik, och trivsamma historier.

Niklas avslutning med en version av valda delar av Tv-serien Macken var en höjare, med perfekt imitation som fick publiken att falla in med allsång.

Givetvis serverades kaffe och vinsterna på lotterierna fördelades bland några lyckliga vinnare

Föreningens ordförande Stig Åke Andersson välkomnade och avtackade både gäster och underhållare, samt framförde ett tack till personalen, för en proffsig utförd servering.

Stig Åke Andersson

Resning av adventsgran i Skölvene

Som många tidigare år stod Skölvene Hembygdsförening för resandet av den fina adventsgran som står vid Skölvene Hembygdsstuga. Många förbifarande kan glädjas åt granen, som verkligen syns ordentligt från flera håll, där den står i en fyrvägs korsning.

Göran Larsson hade skänkt granen som skulle resas. På lördag före första advent samlades man för att hjälpa till med resningen. Det var mycket pyssel med slingor och lampor som skulle sättas på rätt plats.

Sedan hjälptes alla åt med resningen, där var Göran, Martin, Tomas, Berndt, Olle, Tore, Anders, Claes och Jesper.

Gun hade gjort iordning smörgåsar och kakor som tack för väl utfört arbete.

Marianne Johansson

Skördemarknad i Götene

Den 10 september genomförde samtliga åtta hembygdsföreningar i Götene kommun en Skördemarknad. Vi ville på detta sätt uppmärksamma att Hembygdsförbundet är 100 år

Skördemarknaden ägde rum vid Husaby Hembygdsgård, i samverkan med SV och Götene kommun. Hela arrangemanget ingick i "Returrundan" som föreningen Mötesplats Kinnekulle arrangerar varje år. Första helgen i maj arrangeras också "Vårundan".

Vädret var vackert och besökarna strömmade in, tidvis var det så många så att parkeringsplatserna inte räckte till. Vi uppskattar besöksantalet till ca 1000 personer.

När de steg innanför grinden möttes de av olika stånd där det såldes bl.a. grönsaker, dinkelmjöl, bröd, honung sylt och saft, kolbulle med lingonsylt och dryck. Alla producenter kommer från närområdet.

Det pratades med hembygdsföreningarna, som har stora kunskaper om hembygden, med SV om vilka kurser som är aktuella i höst och Turistbyrån.

Besökarna bjöds på trevlig musik av 2 X Wederbrand och smakprov av nymustad äppeldryck av paret Jonegård som mustade på plats.

Barnen kunde titta på lamm, kaniner och höns av olika raser samt ponnyridning.

Inne i hembygdsgården serverade Husaby Hembygdsförening kaffe med hembakat kaffebröd och våfflor.

Där hade föreningarna dessutom satt upp en gemensam utställning. Den innehöll olika föremål från resp. förenings samlingar. Varje förening hade en fråga om ett eller flera specifika föremål, som ingick i en tipspromenad. Nästan 70 personer fyllde i tipskupongerna och det var fem som hade alla åtta rätt. På utslagsfrågan

Susanne Hedström, som tillsammans med sin man driver ett jordbruk samt odlar grönsaker.

– vilket år (1898) kunde man för första gången åka tåg mellan Lidköping och Mariestad – var det bara en som hade rätt.

Vinnarna fick fina priser, som skänkts av dem som saluförde sina produkter på Skördemarkanden.

Alla var nöjda med ett trevligt arrangemang och vi ser fram emot nästa Skördemarknad

Gun-Britt Nätt.

Foto: Anki Alnemar/Göran Englund

Stöd Sveriges hembygd – Bli Hembygdsvän

Hembygd rörelsen finns över hela Sverige. I omkring 2050 föreningar bidrar frivilliga krafter till att bevara och levandegöra ett kulturarv som berättar om vanliga människors märkvärdiga liv. Här finns gamla byskolor, torp och gårdar, verkstäder och kvarnar. Här finns arkiv med foton från artonhundratalets slut och framåt och stora samlingar av föremål från en tid som är både avlägsen och nära.

Som givare och Hembygdsvän bidrar du med ovär-

derliga medel till Sveriges nya Hembygdsvänsfond. Landets hembygdsföreningar kommer att kunna söka pengar från fonden till projekt inom tre områden:

– Bevarande och utveckling av kulturhistoriskt värdefulla byggnader och gårdsmiljöer.

– Bevarande av samlingar och arkiv.

– Åtgärder som ökar tillgängligheten till hembygdsvänsfundens kulturarv för alla grupper i samhället.

Långsiktigt ska stödskonceptet Hembygdsvän och Sveriges Kulturarvsfond bidra till att bevara ett levande kulturarv för kommande generationer..

www.hembygd.se

Elviskonsert i Ljungsarp

Det var fullt hus i Missionskyrkan när Ljungsarps Hembygdsförening anordnade en Elviskonsert. Karl-Göran Ekstener hälsade välkommen. Fresh Air från Anderstorp framförde den lyckade konserten **Elvis for ever**, med många kända låtar, bland annat Jailhouse Rock, It's now or never, Blue Swede Shoes. Konserten var i två delar och i pausen serverade hembygdsföreningen kaffe med hembakat dopp. Efter den uppskattade konserten informerade Karl-Göran om kommande aktiviteter

Laila Andersson

Ljungsarps Hembygdsförening har haft sin traditionella grötfest i Sockenstugan. Kvällens underhållare var Jan-Olof Kärrander från Holsljunga. Han sjöng och spelade många kända låtar och berättade någon historia. Det var ett mycket uppskattat program som han genomförde. Kvällen avslutades med nationalsången.

Laila Andersson

Att läsa är att resa.

Bokälskare besökte en litteraturkväll i Västerås.
Foto: Christina Norén Svensson

Litteraturafton i Västgöta Gille i Västerås

I november hölls ett uppskattat programinslag då gillet medlemmar med vänner och grannar inbjudits till Litteraturkväll på Akademibokhandeln i Gallerian. Vi fick lyssna till Anders Hulth, som tillsammans med Emilie Lind berättade fängslade om läsoplevelser och nyutkommen litteratur. Anders är bördig från Trollhättan och nu butikschef i Västerås för Akademibokhandeln. Nära 40 intresserade bokälskare hade slutit upp. Vi trollbands och inspirerades. Särskild gäst för kvällen var Eva Favaro, som presenterade sin nyttgivna bok "Julstämning i Boktryckargården". Vi ser fram emot en liknande kväll i vår och absolut en kväll i novembermörkret 2017.

Adventsbön i Skerike Kyrka

Västgöta Gille i Västerås fullföljer en snart 30-årig tradition att ringa till adventsbön i Skerike i början av december. Officiant denna gång var kyrkoherde emeritus Eilert Gabriellson med rötter i Ulricehamn, Västergötland. Som seden bjuder hälsades alla välkomna till kyrkkaffe med hembakat bröd i gamla prästgården. Agnetha Viker spelade och sjöng både i kyrkan och i prästgården, där alla fick välja bland sina favoritpsalmer. Drygt 40 medlemmar med vänner hade slutit upp. Sångarglädjen var det inget fel på och sorlet steg mot taket. Både Agnetha Viker och Eilert Gabriellson tackades varmt för sina insatser av gilletts ålderman Christina Norén Svensson, med uppväxt i Lerdala.

Christina Norén Svensson

Mysigt med tomtebesök i Ornunga

För Tomtefar och Tomtemor har det blivit tradition att komma till Ryggåsstugan i Ornunga en stund på eftermiddagen andra söndagen i advent. När jag var på besök, var det ett glatt tomtepar som berättade att de fått träffa många trevliga barn och föräldrar. Vi kan ju inte lova att vi fixar allt som står på önskelistan, men vi gör vårt bästa, sa Tomtefar. När man träffat tomtten kunde man dricka kaffe eller saft och äta en pepparkaka.

Leif Brunnegård

Träffade tomtarna.

Marwa, Nellie, Marya och Mona fick en pratstund med tomtarna.

Smedspex i Montörsgården 1994.

Ett lustspel som spelades en sommarsöndag vid Sventorp-Forsby Hembygdsförenings hembygdsgård. Erna Westher och Magnus Thorsén agerade.

40-årsjubileum i Sventorp

Den 8 oktober firade Sventorp-Forsby sitt 40-årsjubileum i Sventorps bygdegård. Det blev en fin kväll med mat samt underhållning av Stina Andersson och Annie Engvall. Styrelsen hade sammanställt en historik med foton från de 40 åren, som besökarna fick ta med sig hem. Man hade även ordnat en fotoutställning. Kvällen avrundades med diabilder från den första renoveringen av föreningens hembygdsgård – Montörsgården.

Under de 40 åren har föreningen endast haft tre ordföranden; Evert Gustafsson, Henrik Björk och nuvarande Arne Andersson.

1981 anordnades den första stora fotoutställningen, som resulterade i ett antal stora fotopärmar, en pärm för varje rote.

Monika Moberg

Utställning i Björketorp

Björketorps sockens Hembygdsförening har satt upp en ny utställning som handlar om dansbanor i trakten. Inspiration och mycket material till utställningen är hämtat ur Åke Johanssons bok "Môcke nöje". Utställningen spänner över en lång tidsperiod, från slutet av 1800-talet till början av 1970-talet, då dansbanekulturen var som störst häromkring. Även kritiken som i mitten av 1900-talet fanns mot kulturen, det så kallade Dansbaneeländet, belyses till viss del. Föremålen som visas har plockats ur hembygdsföreningens stora samling och en del har lånats ihop. Premiärvisning skedde i samband med föreningens våffelkafé. Stundtals var det lång kö till våfflor och i skolmuseet var det trångt och gemytligt. Vi i hembygdsföreningen är mycket glada att så många kom och besökte oss, tittade på utställningen och berättade om sina upplevelser från dansbanor.

Malin Svanberg Eliasson

Introduktion till Torsten i Torpet

Sven Lindström har överlämnat nedanstående dikt som hans far Martin Lindström, rektor vid Lundsberg och sedermera biskop i Lund, skrev någon gång strax efter 1920.

Martin Lindström, född 1904, var son till Johannes Lindström, folkskollärare i Otterstad på Kållandsö. Hans hustru var Vilma Lindström, född Ericsson. Johannes Lindström kom från folkskollärartjänst i N. Härene och blev vald till folkskollärare i Otterstad enligt protokoll från den 23 april 1903. Han tillträdde 1904. Johannes Lindström flyttade till Skara år 1917. Han avled 1941, 63 år gammal.

Johannes Lindströms mor- och farföräldrar bodde då i Skogshyddan, snett emot Otterstads kyrka. Martins far hette ursprungligen Larsson men tog namnet Lindström. Martins farmor avled 1920, hans morfar och farfar avled 1922. Mormodern avled år 1930. Farfadern dog den 7 oktober 1922. Farmodern hette Anna Sofia Wångdahl och dog 1920. Mormodern hette Christina Charlotta Olsson och dog 1930. Morfadern var lantbrukare i Hovby men tidvis intagen på hospital. Han dog den 31 oktober 1922.

Martin Lindström tog studenten i Skara 1924. Han var hos morföräldrarna av och till under några somrar efter det att föräldrarna flyttat till Skara och dikten torde ha tillkommit under någon av dessa vistelser.

Torsten Larsson, Torsten i torpet, var ingen dussinmänniska. Förutom ägare till Klockaretorpet under prästgården var han också dödgrävare, orgeltrampare och vikarierade också som ringare i kyrkan. Men han var också jägare och satte inte alltid sitt ljus under skäppan.

Torsten i Torpet hade alltså torpet Klockaretorpet under Prästgården i Otterstad.

Pöjken från Backa är Karl Sjögren från komministerbostället Backa och han där som skriver är Martin Lindström.

Kal i Gläjen är Karl Larsson i gården Glädjen som låg i byn strax söder om Spiken.

Harrgård är Prästgården där Torsten hade att göra dagsverken.

Blåmbers är Blombergs, Blomberg hade en av Nollgårdarna i byn som hade några gårderna även nere i Spiken.

Nolma är Norra maden som gick ända fram till Spiken.

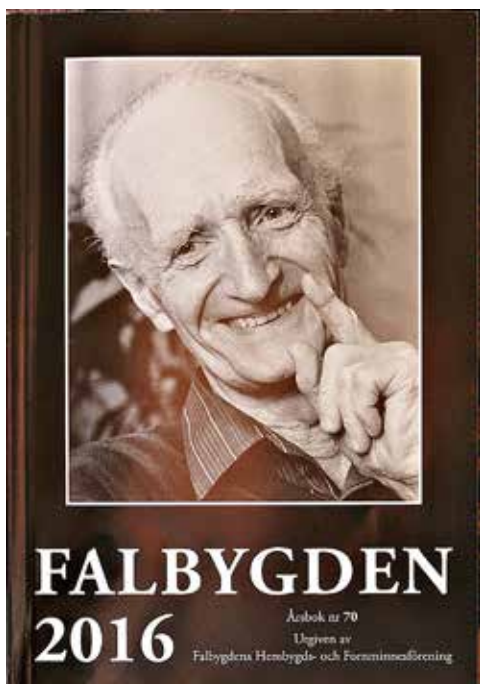
Elsa var Torstens hustru.

Folke Ekesbo

Torsten i Torpet

Många förträffliga modiga män har jag skådat i världen.
Aldrig din like jag såg, o manhaftige Torsten i Torpet.
Jägare väldig för Herranom är du, det vet jag, men också
synes ditt kraftiga anlet i backuskämparnas leder.
Mycket du sett i din dag, och ingalunda du saknar
härliga konsten att dråpligt berätta de upplevda faror.
Därföre lämnar jag ordet åt dig, då jag tänker beskriva,
hur i augusti din jakt gick på tok, och hur felet du hjälpte.
”Selverskött e jag, det vet I la, tänker a, gevetvis alla.
Lika förbankat vareveli ånn fjöl tvärs över vika,
fastän ja sekta och sköt som jag alltid har gjortet.
Pôjken från Backa och han där som skriver grina försmädligt.
Rasane ble ja te sist å tänkte mest skita i jakta.
Men så en da geck katten och to två kaniner för pojka.
Sen, när han kom, to ja bössa frå döra å sköten mesamma.
Men tror I inte att rackarn va go te å gå änna te skogen,
fast jag stod knappast så långt ifrån som te båskan där bôrte.
Då så förstog jag ju strax va dä va mä min Huskvarna bössa.
Så att en kväll, när ja sluta på harrgårn, direkte te Spiken
geck ja, förstås, för å bôra na viare hos Kal i Glädjen.
Han bôra om na så fort ja kom dit, å när vi sen spika
på hansa svinhusevägg en bit papper, som inte va stort alls,
ble det på tretti stejs hôll tjuje hagel i den lelle lappen.
Senna så furde han mä mäk på kväll ner te spikaras Nolma.
Där sa I tro va ett liv, så ja ble rent förskrämdet.
Låfta va kôlanane svart utå änner, som drog uppåt lann, å
skötter dä satt ve vareveli båske – ja detta e sanning.
Skôta di ella o small satt en stackare mest konne tro att
russen va kommen, å menna vi satt där å bleja, så sköt ja
allt ena ånn, ja mä, men sen va patronera slut, se.
Ånna ho damp ut i havern – I vet dä ä Blåmbers där nere.
Å Kal i Glädjen han nyingde att inte ja sölla na hämta,
förrän Blåmberg var gången, men ja va ju tvongen te gå min
väj innan dess hem te mett – men pôjka di to na nog senna.
Sen va dä sönda. Då sköt ja tvärt ena ånn, å när Elsa
gjole i orning na, va dä satt hagla skramla i buken.”

Springaschen som blev poet

Paridon Sahlberg, springpojken som blev poet, pryder omslaget till senaste Falbygden.

Falköping och poesi brukar mest kretsa kring Jönköping, men det fanns förstås fler diktare i Falköping. I senaste numret av Falbygden presenteras Caps, Paridon Sahlberg, som också skildrade hembygden och dess folk på god västgötska. Men minst lika intressant är Paridons egen beskrivning av sin uppväxt i början av förra seklet.

Vid 13 års ålder, när dagens ungdomar knappt avverkat halva skoltiden, så fick Paridon anställning på ett tryckeri tack vare att han redan tidigare i ett par år på lediga stunder delat ut tidningar för en månadslön på 4:50. Den steg dock till 5 kr efter strejkhot. Det ”fasta” jobbet började vid 6.30 och skulle vara slut vid 18, men då vidtog någon timmas städning. Helt olagligt med dagens mått.

Underbara giffjar

Främst skulle Paridon springa ärenden åt tryckeriet, men det blev många turer för de anställda också. Karlarna kom med beställningar på öl, ofta från ett visst bryggeri, medan damerna hade krav på kaffebröd. Då kunde han knata till Systrarna Jonssons konditori på Trekanten, som hade ”så underbara giffjar”.

Idag vet väl många inte ens vad en springpojke var, men ännu i mitten av 1900-talet var det mycket vanligt

att starta karriären med jobb av det här slaget för att sedan lära sig och få bättre uppgifter. Hur utvecklingen skedde för Paridon framgår inte, men förmodligen lärdes han på tryckeriet upp till maskinsättare och det jobbet behöll han till pensionen. Mesta tiden arbetade han för Falköpings Tidning.

Tonsatta dikter

Han var inte bara en skicklig yrkesman, försäkrar Båsse Johansson, som arbetade på samma tidning, bland annat som chefredaktör. Läsaren kan också se att Paridon trots sin korta skolgång verkade behärska både språk och matte på ett utmärkt sätt. Det skulle varit roligt med jämförande Pisauppgifter från den tiden.

Och att hans poesi lockade framgår av Lena Arvidssons artikel där det framskymtar att hon tonsatt och sjungit ett antal Caps-dikter.

I övrigt inventerar Lena Persson försvunna Falköpingsmiljöer med massor av bilder på Falköping förr, den flitiga Marita Wass skriver bland annat om tiden då Falköping var en teko-stad att räkna med medan Båsse Johansson hyllar Garvis Carlsson, Falköpingspojken som vann fotbollsguld och nästan blev helgonförklarad i fotbollstokiga Madrid.

Årsskriften speglar väl den stora förändring som skett här som på andra håll det senaste seklet.

Hans Menzing

Några visdomsord:

Jan-Olof Berglund har delat med sig av följande ord, som han i sin tur hört av en släkting:

– Vet du vem som är latast, dän som står i öfsadrôpet å ente ids å gå dän, eller dän som setter på sängakanten å ente ids å lägga se?

Winston Churchill:

– En kompromiss är konsten att dela en kaka så att alla tror att de har fått den största biten.

Okänd:

– För ett ensamt hjärta är vänliga ord som en värmande sol.

Kärlek på Kavulás

– i jubileumsskrift

Dimbobygdens Fornminnes- och Hembygdsförening har 50-årsjubilerat och firat detta med bland annat en jubileumsutgåva på hela 160 sidor av årsskriften Dimbobygden. Som vanligt är det en skrift med massor av information om bygden förr och nu. Allra mest spännande är det att få en inblick i kärlekens villkor kring år 1800 på Kavulás.

Brita Planck, som har doktorerat i historia på Kärlekens språk – adel, kärlek och äktenskap 1750 – 1900, skriver där om kärlek och giftermål med exempel från Kavulás för 200 år sedan. Av historieböckerna får vi ett intryck av att äktenskapen förr sköttes i ordnade former av fäderna som såg till att barnen gifte sig med rätt personer. Det vill säga personer med rätt titlar och rätt gårdar. Över huvud taget handlade det mycket om pengar, en stor del av människorna förblev ogifta av ekonomiska skäl. Men på Kavulás verkar känslorna ha fått stort spelrum.

Dog i duell

Äktenskapsbestyren på Kavulás skildras från 1784 då Reinhold Jakob von Essen gifter sig med 17-åriga Gustava Rudbeck, som hade ytterligare tre friare varav hon verkar ha älskat en särskilt, men han var för fattig. Så hon väljer Reinhold Jakob, bland annat påhejad av sin mor som själv hade Reinhold Jakobs far som ungdomskärlek. De lever lyckligt tills Reinhold Jakob dör redan 1792, av en ”stark förkylning” sägs det officiellt. Unga Gustava lämnas ensam med två söner och en ännu ofödd dotter, men tar hand om Kavulás och visar sig mycket duktig.

Men visst måste hon väl undrat över makens död, som i själva verket orsakades i en duell på ett julkalas av en greve Claes Sparre, som möjligen var Reinhold Jakobs syster Anne-Margretes älskare. I alla fall trodde hennes man Georg Wilhelm Fock (som sägs ha varit Anne-Margretes mors forne friare) det. Han gjorde gården Trestena till fideikommiss på spinnsidan, eftersom han tydligen trodde att sonen inte var hans. Det miss-tänkte kanske Reinhold Jakob också för han förebrådde på julkalaset greve Sparre för hans förhållande med

Kavulás slott i början av förra seklet.

Anne-Margrete. Detta resulterade i duell där greven drev sin värjspets in i motståndarens bröst med dödlig utgång.

50-årsjubileum

Och förmodligen hade båda rätt, för när Anne-Margretes 25 år äldre man dör gifter hon om sig med just sin ungdomskärlek Claes Sparre, trots att han dödat hennes bror. Så fortsätter känslornas dramatik i flera generationer, kärleken i överklassen var verkligen inte okomplicerad. Att vi vet så mycket om kärleken på Kavulás beror mycket på att Gustava Rudbeck var moster till den berömda memoarförfattarinnan Malla Montgomery-Silfverstolpe som berättar om livet på Kavulás i sina memoarer.

I övrigt innehåller årsskriften, som är en liten bok, förstas information om föreningens 50-åriga tillvaro. Årsskriften föddes för övrigt redan året efter. Där berättas också minnen från krigsåren, vi får information om odling av lin, följa med på tidsresa i Hömbys kyrka och lära känna Visingsborgs grevskap. Plus mycket annat. Dimbobygden har som vanligt mycket att berätta om bygden förr och nu.

Hans Menzing

Dimbobygden 2016. Jubileumsutgåva. Redaktör: Gunnilla Dverstorp. Utgivare: Dimbobygdens Fornminnes- och Hembygdsförening. 160 sidor.

Västgötabygden 1:17

Läsvärt i korthet

Skara stiftshistoriska sällskap. Medlemsblad 2016:4. Redaktör: Johnny Hagberg. 20 sidor om bl a textilkonstnären Agda Österberg och altarpuppsetsen i Varnhems klosterkyrka – från renässans till barock.

Föreningen för Västgötalitteratur. Meddelande nr 4 2016. Redaktör: Johnny Hagberg. 20 sidor med bland annat artikeln Sveriges talibaner, där Christer Westerdahl undrar om en del av de många medeltidskyrkor som revs på 1800-talet kanske inte bara var slitna utan ansågs ha olämpligt katolska minnen. Kulturhistoriskt kan det kanske jämföras med IS och talibaner, även om det förstås finns skillnader. Men mest handlade det nog om okunnighet när denna kulturskatt försvann.

Västgötalitteratur. Tidskrift utgiven av Föreningen för Västgötalitteratur 2016. Redaktion: Johnny Hagberg och Hans Menzing. 34 sidor där bl a biskop Åke Bonnier berättar om Kärleken till boken medan Charlotta Hanner Nordstrand skriver om Reflektioner över förändringar av rumsupplevelsen i restaurerade kyrkor – exemplen Västerplana, Medelplana, Forshem och Norra Kedum. Många illustrationer.

Kalkbränning och kalkbrännare på Kinnekulle. Författare: Christer Westerdahl. Utgivare: Båtdokgruppen. Drygt 130 sidor med massor av intressanta fakta och bilder om kalkbränning på Kinnekulle, men också på andra håll.

Falbygden 2016. Redaktion: Båse Johansson och Lena Persson. Utgivare: Falbygdens Hembygds- och Fornminnesförening. 140 sidor om bland annat fotbollsprofilen Garvis Carlsson, poeten Paridon Sahlberg och Falköpings tid som textilstad. Mängder av bilder.

Lidköpingshändelser. Text: Urban Arenblad. Bilder främst ur NLT:s bildarkiv. Utgivare: Stefan Ericson, Göran Gustafsson och Lennart Hörling. En uppföljare till böckerna Lidköpingsbilder och Lidköpingsprofiler. På 172 sidor i A4-format berättas i bra bilder och korta, ofta underhållande men faktarika texter om livet i Lidköping

Moholmsbygden 2016. Redaktion: Ingrid Persson, Johan Pethrus och Britt Uhlin. Utgivare: Moholms Hembygdsförening. 20 sidor om bl a Moholms herrgård och Stensgårds lanthandel.

Skrift nr 7. Åsaka – Björke Hembygdsförening 2016. Järnvägs Aktie Bolaget Trollhättan – Nossebro. Utgivare: Åsaka – Björke Hembygdsförening. 32 sidor framför allt om hundraårsjubilerande järnvägen mellan

Trollhättan och Nossebro och jubileerna kring den nu sedan snart 50 år nedlagda banan. Dessutom noteras att hembygdsföreningen fyller 35 år. Boken innehåller massor av bilder och intressant text.

Götalandshypotesen under forntid – högmedeltid. Del 3. Författare: Bengt Råsled. Förlag: Atremi. 75 sidor om bland annat Sparlösastenen och Mälarbirka samt Olof Schötkonung i västerled. Mängder av illustrationer samt citat ur olika historiska källor.

Göta älvdalen. Berättelser och bilder. Författare: Bo Björklund. Förlag: Acta Risvedeniensis. Drygt 300 sidor i A4-format med massor av intressanta berättelser och bilder. Som vanligt är Bo Björklund rik på kunskaper och skicklig att förmedla dem.

Körsbärsblomman. Medlemstidning för Eggby – Istrum – Öglunda Hembygdsförening. Nr 4 2016. Redaktör: Hjärdis Lundberg. 28 sidor med bland annat intressant läsning om järnvägen Skara – Timmersdala, och hur den påverkade utvecklingen i Istrum.

Mimers brunn och Västgötajul i samarbete. Mimers brunn. Arkeologi, etnologi och historia i Västra Götaland. Nr 5 2016 Redaktör: Christina Ström. Västgötajul. Tankelänkens jultidning 2016. Redaktör: Johnny Hagberg. Sammanlagt 76 sidor. I fortsättningen kommer tidningarna att ges ut gemensamt inför jul. I Mimers brunn skriver Agneta Tjäder om när koleran kom till Västergötland medan Ankie Wahss undrar varför det inte finns någon västgötahöna. I Västgötajul skriver Bengt Fåglefelt om förbundet Tankelänken – hundra år i idealitetens tjänst. Dessutom som vanligt många ofta personliga tillbakablickar.

Års-Axet 2016. Medlemstidning för Gudhemsbygdens Hembygdsförening. Redaktör: Lars-Erik Kullenwall. 84 sidor om märkliga åsknedslag, smeder och smedjor i bygden, författarinnan Sia Sander, präglatröskning och mycket annat nytt och gammalt. Plus mängder av illustrationer.

Dimbobygden 2016. Jubileumsutgåva. Utgiven av Dimbobygdens Fornminnes- och Hembygdsförening genom Gunilla Dverstorp. 160 sidor som inleds med föreningens 50-årsjubileum. I övrigt hittar man bland annat information om lin, krigsåren och övergivna fångar. Plus mycket om kärlek på Kavlås.

Dimbobygdens Fornminnes- och Hembygdsförening 50 år 1966–2016. Redaktionskommitté Eva och Bengt Hvarfner med flera. 44 sidor.

Den kände radiomannen Lars Madsén hade lovat att komma till föreningens första årsmöte, men han missade det och det kändes nog inte så roligt för arrangörerna, men han kom några månader senare. Så får man en liten presentation om Dimbobygden och så kommer ett antal sidor där man får lite axplock av vad som hänt

och om gäster som varit på besök. För mig blev det en överraskande intressant läsning (*Leif Brunnegård*).

25 år med Lidköpings Hembygdsförening och Limtorget. Redaktion Olof Höglund med flera. 16 sidor. som beskriver Hantverksgården som numera är Hembygdsgård. Gården är en del av kulturmiljön kvarteret Fiskaren och Limtorget. Många bilder och korta texter.

Hem och Hembygd. Årsskrift för Saleby Hembygdsförening. 26 sidor. Redaktionskommitté: Rolf Larsson, Sten Björkblom, Iréne Kårebeck, layout Ingemar Kårebeck och Berit Larsson. Många små artiklar som visar att vi behöver inte gå många år tillbaka för att konstatera att det inte är långt mellan nutid och historia. Riktigt med bilder.

Götene Fornminnes- och Hembygdsförening, Årsskrift 2016. Redaktör: Jan Blomqvist. 44 sidor, mest om att föreningen tagit över byggnaderna i Fornparken från kommunen och inlett arbetet med att rusta upp parken. Liksom att föreningen på några år ökat från 50 medlemmar till 120. Den har dessutom gett ut en fotoalmanacka med gamla Götenebilder.

Hans Menzing och Leif Brunnegård

Västergötlands Hembygdsförbund och Sveriges Hembygdsförbund samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan vid kurser och konferenser.

Varje enskild hembygdsförening avgör själv vilket studieförbund man vill samarbeta med.

Nästa nummer av Västgötabygden, nummer två, kommer i slutet av april. Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. Västgötabygden publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

VÄSTGÖTA BYGDEN

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande,
Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033-26 19 21.
E-post: birgitta.fristad@telia.com

Hans Menzing, Marumstorget 1,
532 32 Skara, tel 0511/12643.
E-post: hans.menzing@telia.com

Monika Moberg, ansvarig utgivare, tel 070-642 56 70,
Norra Bergvägen 16B, 541 32 Skövde.

När Du vill skicka in text och bilder till Västgötabygden använd e-post: redvastgotab@gmail.com
eller monika.moberg@blackhornet.me

Övriga i redaktionskommittén:

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3,
540 15 Våring, tel 0500-44 11 05, 0708-42 04 53.
E-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen,
tel 0303-74 98 78. E-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmostad,
465 97 Nossebro, tel 0512-531 50.
E-post: frammestad@tagebrolin.se

Leif Brunnegård, Asklanda, 447 93 Vårgårda,
tel 0322-66 11 43. E-post: leif.brunnegard@gmail.com

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp, tel 070-620 66 66.
E-post: bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna,
tel 0320-397 77. E-post: anna.faxgard@telia.com

Förbundsordförande: Jan-Olof Berglund.

Vice förbundsordförande: Sven-Åke Mökander,
Markgatan 39, 441 51 Alingsås, tel 0322-67 23 10,
E-post: svenake.mokander@gmail.com

Förbundssekreterare: Monika Moberg.

Förbundskassör: Birgit Carlsson.

Kanslist: Eva Mann.

Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 Vara,
tel 0512-105 50, bostad 0511-37 03 30.

Bankgiro: 378-5383.

Förbundets swischnummer: 123 214 84 19.

**Har Du adressförändring, ring till Eva Mann,
tel 0512-105 50. Arbetstid: torsdagar 9-15.**

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Hembygdens År 2016

Jubileumsåret 2016 är till ända, men vi kan väl enas om att alla år är Hembygdens År, när vi nu går nya tider till mötes. Här är några minnesbilder från jubileumsåret.

Under hembyggsdagarna på Skansen den 27–28 augusti framträdde spelmännen Pers-Nils Johansson och Jenny Elisabeth Gustafsson från Västergötland.
Foton på sid 32: Monika Moberg

Prisma Västra Götaland är en digital arena och mötesplats för det industriella kulturarvet och samhällsutvecklingen från 1850 fram till idag. En bil av märket Saab fanns med på Tångamässan.

Lennart Andersson berättade om Fråmmestadskvarnen, som är belägen på Skansen.

Skövde Hembygdsförening bjöd in Wienerkapellet från Töreboda med sångare att musicera i Helensparken en sommarkdag.

Den 17–18 september stod hembygden i fokus på Tångamässan. Omkring 120 utställare med känsla för kulturarvet visade upp sig. Professor Dick Harrison biskop Åke Bonnier och arkeolog Maria Wretemark var några av föreläsarna. Susanne och Björn Andersson i Odensåkers Hembygdsförenings monter visade kläder från olika tidsepoker.